KULLERVO

J. H. ERKKO

HELSINGISSÄ.
KUSTANNUS-OSAKE-YHTIÖ OTAVA.

KULLERVO.

RUNOMUOTOINEN MURHENÄYTELMÄ

VIIDESSÄ NÄYTÖKSESSÄ.

KIRJOITTI

J. H. ERKKO.

HELSINGISSÄ,
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

HELSINGISSÄ, 1895.
SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KIRJAPAINOSSA.

Kalliin äitini

muistolle pyhitän näyrästi tämän teokseni.

Kirjoittaja.

HENKILÖT:

VÄINÖ, tietäjä	Vapaita Kalevalaisia.
ILMARI, seppo	
KAUKO Lemminpoika	
TIERA	
UNTAMO	
KALERVO	
ILVO, Ilmarin emäntä	
ANJA, Ilmarin sisar	
ARMI, Kalervon emäntä	
HIEPRA, Kalervon kotitytär	
POTERO, Kalervon kotipoika	
KULLERVO, Kalervon poika	Ilmarin orjia.
KOTRO	
MUTRU	
TUIRO	
KITKA	
POURU	
ILLI, piika	
ONERVO, noita.	
HIPPO, vanha soittaja.	
MIERON TYTTÖ.	

Eräs airutmies. Joukkoa. Itkijänaisia.

Tapaus Suomessa heimosotien aikana.

ENSI NÄYTÖS.

Jylhä metsäinen kallioseutu. Taustalla vuorenkuve, jonka keskestä aukko viepi syvälle pajaluolaan, josta alasin, palkeet y. m. pajakojeita näkyy. Pajan eteen, melkein oven kohdalle asti pistäytyy oikealta erillinen kallion kieleke. Kirkas aamupäivä.

VÄINÖ ja UNTAMO.

VÄINÖ.

Näihin aikoihin lupasi
Seppo Kullervon keralla
Pajatöihin tänne tulla. —
Voimme vartoella kotvan.

UNTAMO.

Levätä tekisi mieli.
Raskas taakka on elämä.

VÄINÖ.

Raskasko — kevytkö — paino
Oman on tekosi tuote,
Kuin tuo kalliokin tuossa
Maan poven on paisuttama.
Tuolla taas tasanko nosti
Povestansa pulskan metsän,
Notko heiniä herätti,
Niemi kukkia kohotti —
Itse kantavat ne kaikki
Minkä itse nostattivat.
Niin sinäkin, Unto, kanna.

UNTAMO.

Ylpeä oletkin, Väinö.

VÄINÖ.

Sinähän perin tuhosit
Kalervon väkevän heimon,
Veljesi veren —

UNTAMO.

Parempi
Tuho, kuin ikuinen vaino.

VÄINÖ.

Se vasta kamalin vaino,
Jonka toi oma tekosi:
Sisällesi julman tuskan.
Senhän tunnet. Hartiasi
Murhe on musertanut.
Partasi ja pääsi hapset
Vaiva varsin on valaissut.
Silmäsi pelon tulessa
Haamuja kuvastelevat.

UNTAMO.

Tuot' elä muistuta minulle!
Tuhotyön opetti luonto.
Luonnonvoimatkin väkevät
Toisiansa vainoavat:
Vesi tulta on vihannut,
Tuli metsiä tuhonnut.

Eläin vainovi eläintä. —
Lepinkäinen pieni lintu,
Koukkunokka — senhän tunnet —
Hyönteiskurjan kun tapasi,
Sen nykisti pyörryksihin,
Sitten naulasi nokalla
Tuon itikan kimpuroivan
Kuivan oksapiikin päähän.
Siinä se eleli, kärsi,
Kunnes päivän paistamana
Kyllin kypsyi — lintu söi sen.

VÄINÖ.

Luonnon tunnottoman töitä
Otatko esikuviksi?

UNTAMO.

Miks en tunnoton olisi?
Kerrankin salolla multa
Ukko iskulla salaman
Pojan kaasi, polven jatkon.
Oliko sydäntä sillä?

Onko hallalla sydäntä,
Viedessänsä vuoden viljan?

VÄINÖ.

Sua surkuttelen, Unto.
Raaka luonto on sinussa
Liittolaisensa tavannut.
Ottaisit opastajaksi
Luonnon lauhkean, ihanan,
Niin sulaisit lempeäksi,
Raakavoimat vaimentaisit.
Maan, vesien, ilman kielet
Paljon kertovat suloista.

UNTAMO.

Lausunko enempi vielä?
Sinä kiittelet käkeä,
Onnenlinnuksi ylistät.
Mut sekin munansa laski
Hennon kertun hautoella,
Käki suuri pienen kertun.
Kerttu hautoi ja hikoili:
Poika puhkesi munasta,

Suuripäinen, suurisuinen,
Kertun lapsia isompi.
Kerttu ummet ja pimeät
Lensi, etsien evästä
Sille nuorelle suvulle,
Toi matoja, toukkasia,
Ne kotiväelle kantoi.
Mut ahnas käkösen poika
Toukat söi, matoset ahmi.
Nälistyivät kertun lapset,
Visertivät, vaikeroivat.
Käkipä kuritti niitä,
Emokertun poissa ollen,
Ulos syyteli pesästä —
Tuo sama jumalten lintu,
Jonk' on suussa kaunis kaiku! —
Kuoli kerttujen viserrys,
Mut käki yleni, kasvoi,
Salot sen sanoja kertoi. —
Kertun ja käen tarina
On elämä ihmistenkin.
Sinäkö minua moitit,
Ett' olen kaatanut Kalervon?

VÄINÖ.

Kurja veljesten on vaino.
Pelkuri vihollisensa
Tuhoaa iki rujoksi,
Mut ei sankari ylevä. —
Mitä, jos Kullervo olisi
Se käkösen karsas poika,
Pesässäsi kasvatettu,
Joka on sukusi surma?

UNTAMO.

Sit' ei voi ikinä orja.

VÄINÖ.

Kun sinä vapaana vaivuit
Kätyriksi halvan koston,
Sit' eikö osaisi orja,
Joka koston on perinyt?

UNTAMO.

Minunko tekoni halpa?
Miksi rosvosi Kalervo
Kalat verkoistani?

VÄINÖ.

Miksi
Kalastit Kalervon vettä
Luvatta?

UNTAMO.

Kalervo sitten
Kaskimaitani anasti!

VÄINÖ.

Sinäpä Kalervon laihot
Karjallasi syötit.

UNTAMO.

Syötin.
Mut Kalervon kärtsät koirat
Minun karjani repivät.
Poikani meni avuksi,
Niin hänet Kalervo pieksi.
Se jo kiehutti vereni.
Varustin väkeni kaiken
Ankarin sota-asein.
Yön läpi salassa hiivin,
Poltin, ryöstin —

VÄINÖ.

Kaikki tunnen.
Muita ei suvusta jäänyt
Kuin tuo poika.

UNTAMO.

Niinpä luulin,
Mut olen alkanut epäillä,
Eikö lie elossa kosto.
Pojan toin emonsa kanssa
Vangiksi, sodasta säästin,
Hyötyä hänestä toivoin,
Kun lujalta työhön näytti,
Kasvatin —

VÄINÖ.

Vihalla syötit,
Kovin kohtelit tylysti,
Et omana lapsenasi.
Orjaksi otit sukusi,
Koston siemeniä kylvit.

UNTAMO.

Pienestä pitäen poika
Vihoja imi emosta.
Sen osoitti kolmiöisnä,
Kun kapalovyönsä katkoi,
Liekun lehmuspuisen rikkoi,
Nosti nyrkkiä rajusti.
Se vihani vimmastutti.
Äidin surmannut olisin,
Mut väistyi, pakeni, pääsi.
On etsitty, mut ei löytty.
Vesi on väljä, metsät laajat.
Kenties koskehen katosi.

VÄINÖ.

Niinkö luulet?

UNTAMO.

Tai pahinta:
Pakeni sukunsa luokse,
Jot' oli joku sodasta
Hengissä paolle päässyt.

VÄINÖ.

Hengissä paolle, lausut?

UNTAMO.

Se huhu mun korvissani
Kuin metsän humina soipi,
Öin, päivin se silmihini
Aavehaltijat ajavi. —
Vaikk' en siit' enempi tiedä.

VÄINÖ.

Toki on Kullervo elossa,
Hänet säästit.

UNTAMO.

Surman sille
Valmistin moninkin kerroin.

VÄINÖ.

Mut ei kuollut kosto.

UNTAMO.

Kerran
Kuuntelin sivulta, kuinka

Poika vannoi kostavansa
Ison kohlut, maammon mahlat,
Mun sukuni surmaavansa.
Perintövihani silloin
Remahti tulipaloksi,
Kuin salolla kuiva murros
Poudalla kipunan tullen
Räiskinällä roihuavi.
Orjajoukkoani käskin:
Viskatkaa vetehen poika
Syltä kymmentä syvälle! —
Poika ei vetehen kuole.
Heittäkää tulehen herja! —
Tulestakin pääsi ruoja.
Annoin hirtehen hinata.
Illalla kun hirtettiin,
Aamulla jo poika puikoin
Piirsi tammehen kuvia:
Siinä miehet, siinä miekat,
Siinä keihäskin sivulla.
Mielessäni silloin syntyi
Aavistus, tukala tuska.

VÄINÖ.

Pelko, lausu. Näit orasta
Katkerasta kylvöstäsi:
Sotakiihkon ja aseita
Sortajan sydäntä varten.
Tuosta aavistit hedelmän
Aikanansa koituvaksi.

UNTAMO.

Sit' elä peloksi moiti. —
(Itsekseen.)
Tosin yöt unettomina
Sittemmin olen elänyt.

VÄINÖ.

Orjille tekosi uskoit,
Sydämmesi kun vapisi:
Siks ei onnistunut työsi.
Hyvä ettei onnistunut. —
Rohkeamp' olitkin ennen,
Kun oli syyttömät kätesi.
Nyt sinut masenti orja.

UNTAMO.

Masenti? — sitä en myönnä.
Työn varalle orjan säästin,
Rojutöille halvemmille.
Varoitin: „Hyvästi toimi,
Askartele aimo miesnä,
Niin ma lahjoitan sinulle
Solkivyön somatekoisen.
Vaan jos rynnistät rumasti,
Niin kolaus korvallesi!“

VÄINÖ.

Ei ylevä mieli myösty
Vasemmalle, oikealle,
Ei pakon, ei palkan vuoksi;
Sillä on sisässä käsky,
Jota tarkoin tottelevi.

UNTAMO.

Haastat kuin olisi orja
Vertainen vapaitten miesten.

VÄINÖ.

Ei väkevä luonto sorru
Tylyn kohtalon käsissä:
Se uhemmin uhkuavi,
Karaistuu kamottavaksi,
Kuin sepon pajassa säilä,
Tulta, vettä tunnustellen.
Ase, jonk' olet takonut,
Voi sinusta hengen viedä.

UNTAMO.

Sinäkö, Suvannon urho,
Julistat Kalervon koston!

VÄINÖ.

Väärät ja tylyt tekosi
Ne sulle sytytti koston,
Niissä on sotien synty.

UNTAMO.

Eikö jo Kalervon poika
Kylliksi tuhoja tehnyt

Untamon suvun suruksi?
Lapseni ihanan annoin
Orjan katsoa katalan,
Niin lapselta silmät puhkoi,
Kätkyen tulella poltti. —
Eikö se sydäntä särryt? —
Tuumaelin, mietiskelin: —
Kirvehen pojalle annoin,
Käskin kasken kaadantaan.
Hän ihastui, irvisteli,
Iloitsi ja ylvästeli,
Näki kuutena kuvansa.
Niin meni salolle — kaatoi
Metsän parsikon paraita,
Mut ei kunnon kaskipuuta.
Lopuksi kirosi maata,
Ettei antaisi satoa.
Tuumaelin, mietiskelin,
Mihin tuon pojan panisin. —
Laitoin aitojen panohon:
Siinäkin susi kumosi
Korpikuuset seipäiksi,
Kokkahongat aidaksiksi,

Aidan aukottoman laittoi.
Tuumaelin, mietiskelin.
Jotakin yritin vielä:
Tuon epäsikiön laitoin
Ruista puimahan — utala
Ruumeniksi pui rukihit,
Korret tuoksutti tomuiksi.
Kysynpä sinulta, Väinö:
Eikö jo surua tässä?

VÄINÖ.

Niin pahasta päästäksesi,
Kullervon sepolle annoit.

UNTAMO.

Möin polusta: muutamista
Rautakappalten ramuista.
Sepon suopean opissa
Tuon tuhopukarin toivoin
Kadottavan kostokiihkon.
Mut epäilin. Siksi tänne
Sinut kutsuin kuulijaksi,
Näkijäksi, neuvojaksi.

VÄINÖ.

Paljonpa minulta vaadit.
Jo tulevat tuolta! Tässä
Syrjässä tähystäkäämme,
Kuinka käy pojalle työssä,
Onnistuuko. Työssä luonto
Ilmaiseiksen onko villi.

(Väinö ja Untamo vetäytyvät kallion kielekkeen suojaan; jälkimmäinen edellisen taakse.)

ILMARI ja KULLERVO (saapuvat paikalle, menevät pajaan).

UNTAMO.

Jos tulisi tuima hetki,
Niin sinä esille astu.
Voisit vastata paremmin.

VÄINÖ.

Nyt sepon sanoja kuule!

ILMARI.

Hiiltä ahjohon aseta!

(Kullervo nostaa ahjoon hiiliä.)

Liiaksi! — vähennä hieman! —
Hieman! — hieman! —

(Vähentää itse.)

— Ei enempi.
Niin. Nyt iskekäämme tulta.

(Sytyttää tuluksilla hiilet.)

Lietso hieman! — Hiljoin, hiljoin! —
Väisty, niin panen alulle!

(Painelee paletta hiljoin, että tuli ahjossa liikehtii.)

Rauta ahjohon aseta! —
Aatran kynnen siitä laitan. —
Näin sävysti, malttavasti.
Käytöllistä jos haluat
Hyötyä elämästäsi,
Niin sanoista kuin teoista
Liioitukset pois karista.
Kukon sulka, hyypän harja
On koruja, ei etuja.
Sotaratsu, juhlajuhta
Eivät aatralle sovellu,
Eikä mies huvin eläjä
Työn vakavan täyttäjäksi.

KULLERVO.

Sotaratsu kun olisin,
Polkisin pohattavallat
Alle halpojen helyjen!

ILMARI.

Ota, painelehan tuosta.
Nokea tässä, ei helyjä.
Runo on seppä kultakopra,
Muut on miehet multakoprat,
Muut sepät sysikäsiä,
Mutta hyödyksi enemmän. —
Maltin työtä! Ei rajusti! —
Opi, Kullervo, minusta,
Olen seppiä sukuisin!
Mun isoni — Ilmarinen
Kuin minä — takeli taivon
Luonnon suuressa pajassa. —
Niin on kerrottu hänestä. —
Min' olen takonut sammon,
Onnen jauhajan jaloimman.

KULLERVO.

Niist' en jauhoista murua
Viel' ole maistanut ikinä.

ILMARI.

Jokainen takoa voipi
Yhteisonnesta omansa.

KULLERVO.

Orja onnensa takoisi!

ILMARI.

Sinust' on tuleva seppo,
Mies etevä näillä mailla:
Kun parasta luonnostasi
Kaivelet kuvattavaksi,
Kun halulla halpautta
Eroittelet itsestäsi
Kuonaksi katoavaksi.
Luonto on sepon tekijä,
Mut ei synny valmihina,
Ei inehmo eikä rauta:

Työ ainetta huolittavi,
Työ pojasta luopi urhon,
Järjestetty rauhan työ.

KULLERVO (kiihkoisesti).

Urhon, lausuit, seppo! Päästä
Irti mun iso sisuni,
Vapauta vankka tarmo,
Niin minussa näätkin miehen
Kalervoista kaunihimman!
Sukeaapa tästä suurta,
Kun luonnon kuvata annat.

ILMARI.

Sulan malmin muotistansa
Päästänkö pajan paloksi?
Tuon tulenko ahjostansa
Irti laskisin salolle,
Hurjalle hävitystyölle? —
Sin' olet kesytön orja,
Orjan leima on sinussa,
Untamon kotona pantu.
Vapaudessa vaaran toisit.

KULLERVO (tuskallisesti).

Minussa on orjan leima,
Untamon kirojen uurto!
(Uhkamielisesti.)
Mut minussa myös elävi
Kalervon kamala tahto,
Sortajata syyttäväinen.
Eikö tallattu minussa
Sydämmen jokaista tulta,
Jota luontoni palona
Pyhästi totella tahdoin?
Eikö riistetty minulta
Emoni — koko sukuni?
Siksi kuohun ja kiroan.
Sorto loi pyhän pahaksi,
Pahankin pyhitti sorto
Sisimmässä sielussani.
Nyt minussa lemmen hehku
Vihana lekottelevi.
Nyt jalotekojen tahto
Kostona kohahtelevi. —
Kun tuo liekkini sisäinen
Pakon alta paukahtavi,

Silloin se rajupalona
Satakin urosta syöpi,
Kuin Ukon tulinen kalpa,
Pilvien pakosta päässyt,
Hillitönnä huimehtien
Honkia hajoittelee.

ILMARI.

No, no, poika, viihdy, viihdy,
Kiihko ohjaton asetu!
Toivon luontosi paremman
Voittavan himosi vallan.
Asetu levolliseksi
Ja paletta paina hiljoin,
Tyynesti, ei kaikin tarmoin.
Ahjossa on aatran kynsi,
Jonka Väinämö tilasi,
Ei ole miekka hurmemieli.
Ei rajusti, ei rajusti!
Hurjako oletkin, orja?
Heitä! heitä! — Maasta nosta
Väkipalja! Käy käsiksi!

(Nostaa tulisen raudan ahjosta alasimelle.)

Nyt takele taitavasti!
Maltin työ on rauhan työtä. —
Vetelemme vuorotellen.

(Takovat; sen kestäessä Kullervo kiihtyvästi iskettelee yhä hurjemmin.)

Ei rajusti, ei rajusti!
Järjetön oletkin, orja.
Heitä, heitä! — ei enempi!
Väisty tuosta tuonnemmaksi!
Nyt on rauta rappiolla,
Alasin alas sujunut,
Koko työ pahoin pilattu.
Mikä turmelikin miehen?

(Kullervo syrjässä tuijottaa nolona.)

KULLERVO.

Miestä myöten työ aseta.
Kullervon ei kunto mahdu
Sepon seinien sisälle.

ILMARI.

Takoa osasit ennen
Puukkojakin, miekkojakin:

Kun olit opissa ollut
Pajassani puolen vuotta,
Niin jo suuren säilän laitoit. —
Tuot' ei oltu ennen kuultu. —
Siihen kirjasit kuvia:
Sotajoukon jousinensa,
Urhon orhinsa selässä.
Miksi nyt et aatran kynttä,
Maan kamaran kaivajata,
Voinut taidolla takoa?

KULLERVO.

Mieleni on miekan teillä,
Vaan ei aatrojen ajossa.
Pellot ei isoni pellot,
Ahot ei omat ahoni.
Mutta miekka on omani,
Syntynyt sydämmestäni,
Kuin vihainen polttiainen
Katkerasta maaperästä.
Myöntäisit minulle miekan,
Niin sillä tekisin suurta:
Kyntäisin verisen pellon

Kalervon kadottajalle.
Siit' iloita Unto voisi
Tuonen tyttöjen keralla.

UNTAMO (Väinölle syrjässä).

Entinen sisu pahalla,
Hurja, vimmattu vihassa.

VÄINÖ.

Sopiva sotijaloksi,
Vaan ei rauhan raatajaksi. —
(Näyttäytyy Untamon kera pajan edustalla.)
Terve, seppo veljyeni!

ILMARI (kätellen).

Terve, urhot, tultuanne!
Tässä tarvitsen apua:
Tuossa mies on mieltä vailla
Eikä viisastu opista.

KULLERVO.

Tuolla Untamo takana!
Vapise epatto siellä!

Oman työsi tässä näätkin
Kuin parren putoamassa
Rakentajan ruhjonnaksi.
Loitolla pysykin kurja
Vainomiestä vartomassa. —
Tahtoisin tapiohongan
Pitkän, jolla piirustaisin
Tuonne taivahan laelle,
Ukon ylhäisen etehen
Maallisen olon matalan,
Orjuutemme, kurjuutemme:
Sitä kun näkisi Ukko,
Kummastuisi, kauhistuisi,
Avuksi alas tulisi,
Miekalla tuliterällä
Veljen tappajan tapaisi,
Jyrinällä jyskyvällä
Lopettaisi veljen sorron,
Orjan päästäisi vapaaksi.

ILMARI.

Tuon pojan povesta kuulet,
Untamo, Kalervon äänen.

UNTANO.

Katalampi kaksin kerroin! —
On sinulla rautaraksit:
Kahlehilla kallioon
Kytke tuo Manalan hurtta!

ILMARI.

Ei sovi se luonnolleni.
Sortaisinko sorrettua.
Väinö, neuvotko paremmin,
Mille töille tuon panisin?

VÄINÖ.

Poika jos vapaa olisi,
Kaunihisti kasvatettu,
Töille urhojen sopisi:
Kutsuisin Kalevan heimot
Joukossa sotajalalle
Vasten Pohjolan väkeä,
Kullervo kera tulisi,
Paras parvessa olisi.

Niin yhdessä, yksin mielin,
Sanan voimalla jalolla
Suomen sammon voittaisimme,
Maan ihanan onnen tuojan.
Jos rajusti raaka voima
Vastahamme rynnistäisi
Susinensa, karhuinensa,
Haukkoinensa, halloinensa,
Verisin, vihaisin mielin
Eikä sammuisi sanasta —
Silloin tuo Kalervon poika,
Kevät-ouruna, Ukon myrskynä
Pimeän, vihaisen vallan
Kuuksi, päiväksi kumoisi.

KULLERVO (jonka innostus Väinön kuvatessa on kasvanut).

Kalpa, kalpa, kalpa mulle!

VÄINÖ.

Mut ei orjasta apua
Vapauden vainiolla.

KULLERVO (erikseen, tuskallisesti).

Orjan leima on minussa!

UNTAMO.

Ukko varjele asetta
Tuon kamalan kantamasta!
Kahlehet hänelle, seppo!

ILMARI.

En sotia suosi, Väinö.

VÄINÖ.

Vaikk' olet miekkojen takoja.

ILMARI.

Äsken toin emännän tuolta
Sariolan sammon luota,
Nytkö alkaisin sotia,
Vasten vaimoni sukua?
Varjele vakainen luoja
Maailma veren janosta!
Rauhan mies oletkin, veikko,

Rauhan neuvoja levitä:
Vain kesytyskeino neuvo
Tuon pojan parantajaksi.

VÄINÖ.

Neuvo on sinussa, veikko,
Luonnossasi. Keinon tunnet
Siis paraiten: Lempeyttä
Luonnolle rajulle käytä.
Sade lämmin, päivä hellä
Pehmittää kivenkin voivat.
Jos itse kovalta tunnut,
Anna valta vaimollesi.
Naisen on sana sulempi.
Hän ehkä paremmin voipi
Orjan tunnolle osata.

ILMARI.

Vaimolleni — siin' ajatus,
Jota tuumia tulisi!
Orren alle astukaamme,
Niin näistä jutella voimme.
Kullervon jätämme tänne. —

Kotva miekkoja korista,
Niitä kun enin ylistät.

(Lähtevät. Untamo vilkaisee pelokkaasti taakseen.)

KULLERVO (yksin).

Taaksensa katala katsoi!
Jospa tuosta tuiman raudan
Syöksisin sydämmehesi!
Nuo mitä tahtovat minusta?
Aikovatko pehmitellä
Tyynyksi teräsmurua,
Tehdä villaksi kiveä.
Oman hautomansa haukan
Äkkikeinoilla kyhätä
Pääskyseksikö pyhäksi?
Siihen heillä ei sydäntä.
Kylm' on köyhälle pohatta.
Miekka mulle on sukua.

(Tempaa pajan seinältä miekan.)

Terve, oi teräs, ihana!
Sinusta toverin toivon
Oivallisen, uskollisen.
Muut minulle yrmiköot,
Sin' olet urhon tuima turva

Pulmassa pahimmassakin. —
Mutta miekkakin on vieras!
Sepon säilä, työ omani!
Mitä on omaista mulla?
Hikihelmet, kyynelkaste,
Ison veitsi — ne omia.
Jätänkö nämä isännät,
Kalevalan valtamiehet?
Teräskultani korea,
Tule kanssani kululle!
Lähdenpä omille teille,
Karkuteille — — —

(ANJA tulee hyräellen.)

Sepon sisko tuolta käypi,
Anja tyttönen ihana!
Hänet ryöstäisinkö? — sitten
Salolle keralla saalis!
Muut minulta kaikki ryösti,
Minä muilta kaikki ryöstän. —
Terve, Anja!

ANJA.

Terve, terve!

KULLERVO.

Mistä matka?

ANJA (valittaen).

Pyykin luota.
Pesut rannalle levitin,
Niin ravahti rinnastani
Emolta peritty solki,
Isoni oma tekemä —
Palin pois putosi siitä.
Missä seppo veljyeni?

KULLERVO.

Etkö solkea minulle
Uskaltaisi —?

ANJA.

Rikkoisitpa
Sen piloille — sit' en soisi.
Pyhä on rakasten muisto.

KULLERVO.

Niin, pyhä rakasten muisto. — —

En riko, somaksi laitan,
Solen kiillotan, silitän.
Sinäkin minua aina
Kohtelet kuin vertojasi,
Et kuin ylpeä kälysi:
Halveksien, ynseästi. —
Hän ei aavista minussa
Muuta kuin matalan orjan! —
Monesti sinua säälin,
Pyykit kun peset hänelle,
Ruokit, hoitelet eläimet,
Illoin valvot viimeiseksi,
Kehrävartta keikutellen,
Taas ensiksi aamuin nouset,
Et sulosanoja kuule,
Aina tok' iloisna laulat.

ANJA.

Miks' en voisikin iloita?
Nuor' olen, verevä, raitis
Kuin kevät, kuin aamukaste.
Minkä teenkin, teen vapaasti,

Kun rakastan veljeäni,
Aimo miestä — eikö totta?

KULLERVO.

Niin veljesi. Mut kälysi
Sulle on tyly emäntä.
Hän on polvea pohatan,
Sinä työjalon sukua.
Hän on käskijä sinulle,
Sinä tottelet kuin orja.

ANJA.

Miksi tuota muistuttelet?
Työ on tervetten elämä.

KULLERVO.

Annahan minulle solki,
Niin sen laitan!

ANJA.

Mut osaatko?

KULLERVO.

Sulle kyllä.

ANJA.

Arvasinkin —
Olethan takonut miekan!

KULLERVO.

Tuossa se suloinen säilä.
Tätä tahdotko ihailla?
Tällä tahtoisin sinua
Pulapäivin puolustella.

ANJA.

Terä kirjattu somaksi — —
Miksi noin rajusti riehut,
Sit' ilmassa välkytellen?

KULLERVO.

Täm' on ukkosen tulena
Kalervon pojan kädessä.

ANJA.

Niin pelottavalta näytät!
Sinuss' on kamala kumma:
Toisin kotvin kuohahtelet,
Puhkut kuin vihainen Vuoksi,
Jok' on koskeksi kohonnut
Jylhän korven keskustassa,
Kallioitten ahdingossa,
Ilman auringon valoa —
Miks' ei mielesi valoisna
Loiskahtele, riemahtele?

KULLERVO.

Tuotako kysyt minulta! —
Päivänä pojalle paista,
Niin minut ilolle nostat.
Minäp' en sinuna täällä
Viihtyisi, en vaikka hiisi. —
Kuulehan, minull' on keino!
Eikö mielesi tekisi
Haltijaks' oman talosi?

ANJA.

Omanko taloni, lausut?

KULLERVO.

Käy keralla, lähtekäämme,
Niin sulle käsillä näillä
Valloitan komean konnun
Tapion sini salossa,
Rannalla kalaisen järven.

ANJA.

Kerallas'! — salossa konnun!
Mulle valloittaisit? — niinkö?
Kullervo, oletko houru?

KULLERVO.

Tällä miekalla jalolla
Minä Untamon kukistan,
Maat, mannut omistan itse.

ANJA.

Suurt' on Untamo sukua,
Omaisesi, heimoasi,

Urhoja Kalevan kansan —
Hävittäisitkö hänetkin?
Säästä maa veriteoista.

KULLERVO.

Kaikki vierast' on minulle.
Miss' ovat minun etuni,
Oikeuteni, osani?
Se omani, minkä ryöstän.
En omista itseäni,
Jollen ryöstäy vapaaksi
Painosta pohattavallan. —
Sinä jos olet omani,
Lapit valloitan sinulle,
Pohjat ja Kalevalatkin.
Mut alanpa kostotyöllä:
Ensin Untamon kukistan.
Sinut vien emännäkseni,
Rinnallani — tässä miekka!

ANJA.

Oi mitä uneksit, orja.
Ei sinua seppo päästä.

KULLERVO.

Tuon minulle muistutatko?
Niin, — minuss' on orjan leima.
Sitäkö sinäkin kammot,
Orjan kättä ja sydäntä?
Tyttö, kammotko minua? —
Kauhistut! — olenko julma?
Tule, Anja, niin syleilen!
Tule kotkan kumppaliksi.
Ei sinulta saalis puutu,
Sulle tuon veriset voitot.
Tule!

ANJA.

Sin' olet kamala!
En veritekoja suosi.

KULLERVO.

Näytän, ett' olen uroita,
Vertainen vapaitten miesten. —
Annathan kätesi! —

ANJA.

Enkä!
Ilmarin sisarko sulle!
Orjalle osattomalle!
Ei ikinä! — Tuolla Illi!

KULLERVO.

Urkitko, kateinen Illi?

ILLI.

Häiritsenkö? — pois menenkin. —
Muuten vain sanoa aioin,
Ett' on siellä Kauko urho,
Anja neittä hän kyseli.

ANJA (levottomasti).

Minua! — kyseli Kauko?

ILLI.

Riennän — ilmoitan hänelle.

(Lähtee ilkeästi taakseen silmäten.)

KULLERVO (tarttuu Anjaan).

ANJA (huutaen).

Jää avuksi, Illi, Illi!

KULLERVO.

Itse valloitan osani.

(Vetää Anjan syliinsä.)

Tänne!

ANJA (huutaa).

Joutukaa avuksi!

KULLERVO.

Ylvästellen halveksitko,
Niin sinut väkisin ryöstän.
Näin kotka omansa otti
Heilutellen, keikutellen.
Nyt olet sylikanani.
Kannanko sun kuusen alle,
Kukistan pyhäisen piian? —
Reutoelet — ei avita.

(Väinö, Ilmari, Kauko, Untamo, Ilvo ja Tuiro tulevat.)

KAUKO (vetää miekkansa rynnäten Kullervoa kohti).

Seis orja! — vapaaksi tyttö!
Sisähäsi miekan syöksen.

(Väinö ja Ilmari pidättävät hänet.)

UNTAMO.

Tapa, Kauko, se kirottu!

KULLERVO (Anjan päästäen).

Pääsetkin — mene!

ANJA.

Koruni
Tänne, hirviö!

KULLERVO.

Seh, tuossa!

ANJA (solkea katsoen).

Voi emoni, voi isoni!
Tuo peto koruni rikkoi,
Perinnön pyhän muserti.

ILVO (Anjalle).

Sit' elä, natoni, itke.
Tätä turman työtä muistan!

KAUKO.

Sen hänelle vielä kostan.

ANJA.

Elä muistele, kälyni,
Elä hälle, Kauko, kosta.

KULLERVO.

Tässä käyttekö käsiksi?
Tällä miesten päitä pirston,
Kuin koruja kultaisia.
Tässä kalpa!

KAUKO (tarttuu miekkaan).

Taatto auta!
Tuon elukan ylpeyttä
En voi kärsiä enempi —
Tänne pääsi!

VÄINÖ (välittäen).

Talttukaatte!

(Kullervolle:)

Hillitse raju sisusi.
Sulle Ilmarin talossa
Paremp' on tulossa aika.

KULLERVO.

Teiltä orja ei odota
Kohtalonsa korjausta.

(Osoittaen kalpaa.)

Tällä kohtani kohennan!

ILVO.

Tuon rivon sanoja kuule!

UNTAMO.

Orja armoin ei parane,
Vaan pikemmin hirmuin, surmin.

VÄINÖ.

Suohon hirmu! Lempeyttä!

ANJA.

Lempeytt' osoita, seppo!

KAUKO.

Anja, käy keralla, haastan
Sulle mielihauteheni.

(Syrjäytyy Anjan keralla.)

ILMARI.

Kiihko hillitön ei punni
Sanojansa kultavaaoin,
Tuumin ei mito tekoja.
Hurjan hetken unhotamme.

(Kullervolle:)

Parannusta varron. Vasta
Et pajani töihin pääse.
Täst' edes emännän mieltä
Kuule, tottele ja nouda
Hänen käskyjänsä.

KULLERVO.

Tuonko?

ILVO.

Tämän tässä. Uusi päivä
Uutta työtä tuo sinulle.
Multa uuden käskyn kuulet.

KULLERVO (erikseen).

Minut vaimon vallan alle —
Kaukana vapaus silloin!

(Syrjäytyy pajan sisään.)

VÄINÖ (Ilvolle).

Jos nyt, Ilvo, oivaltanet
Oikein valtasi tajuta,
Käsität sukusi voiman:
Sydämmen siveän lämmön,
Tahdon kestävän keralla —
Niin väkevän luonnon vimman
Voit hyvinkin taltutella
Tuon villin pojan povessa: —
Kehnon kasvatuksen kuotta
Puhdista hänestä, riisu
Pois perityn raihnan räähkä!
Sen jos voit, niin hän on terve,
On ylevä sankarluonne. —

Niin perustat vaimon vallan,
Lempeän ja rauhallisen,
Urosten ohella uuden
Vallan, hellän ja vapaan,
Ett'ei orjan kahle paina
Eikä ontuen edisty
Täst' edes Kalevan kansa,
Vaan vakailla askelilla,
Kun nainen osansa tuopi
Työn yhteisen vainiolle.
Siksi vallitse varoen,
Tuo poika kesytä! Muista:
Työväessä voimakkaassa
On Kalevan kantajoukko.

ILMARI (puristaen Väinön kättä).

Ylistän sinua, veikko,
Neuvosta hyvän sydämmen,
Vaikk' epäilen keinoasi. —
Tuo kun orja ei olisi.

ILVO.

Väinö, viisas ja ylevä!

Lentohon minua neuvot,
Vaikk' et siivillä varusta.
Käsket: Laula leivosena!
Vaikk' et laulun ääntä anna.
Toivoa, suloa soitat,
Kirkkautta, korkeutta —
Mut todellisuus, elämä,
Hyöty — unhottuvat aivan.
Leivon laulust' ei eletä,
Ei kaunis ajatus ruoki,
Työtä tarvitsen väeltä!
Mut orjan masennan ensin,
Sitten armoa ojennan
Hänelle, hivutetulle,
Kurjana kujertavalle.
Tuo orja kovin on korska.
Jos rikos ja julki ryöstö
Armon voittaisi äkisti,
Vaivoitta, parantumatta,
Niin peritty järjestyskin,
Esimerkin löyhän vuoksi,
Särkyisi sepon talossa,
Eikä orjan raaka mieli

Onnesta iloita voisi,
Ansiotta voitetusta.
Siis kuri hänelle ensin,
Ankara kivistelevä,
Kuin tauti jumalten tuoma.

ILMARI (nuhtelevasti).

Vaimoni!

UNTAMO (Ilvolle).

Osattu isku.
Orjan ymmärrät hyvästi.

VÄINÖ.

Nuor' olet, ihana Ilvo,
Tarkoin harkitse tekosi!
Ei luonnossa kahta kasva
Samanluontoista, näköistä;
Kuinka kaikille sopisi
Samat ohjat, yksi vitsa?
Luonnetta vähittäin tutki,
Sen johdolla keksi keinot,
Joilla tuon pojan parannat.

Muista, ett' ylevä armo
Herättävi rakkauden,
Rakkaus paremman tahdon.

UNTAMO.

Liiaks' orjan vuoksi vaadit.
Harva meistä on vapaista
Niin hyvästi hoivaeltu.

ILVO.

Ei ole aika vaaliella
Orjan oikkuja monia.
Työtä vaadin orjaltani,
Käskyntyötä kuuliaista.
Tässä miehest' on kysymys,
Ei pojasta lapsekkaasta.
(Kullervolle:)
Huomenna salolle suorit,
Menet karjan kaitsijaksi.
Itse tutkin elkiäsi,
Jälkiäsi kuulostelen.

KULLERVO.

Tuon tylynkö vaimon valta

Vääntäisi minut kuin vitsan
Sarvikarjan kytkyeksi.
Raataja rahanalainen
Raavastenko vertaiseksi!

ILMARI.

Samalle salolle Tuiro
Tuopi miehiä palolle,
Kuokkijoiksi, kannon vääntäjöiksi.
Itse jään takomatöille.
Sinullekin, sisko kulta,
Soman solkesi rakennan
Ehommaksi entistänsä.

ANJA (syrjässä).

Ain' olet hyvä minulle,
Veljyeni! — Suojelethan
Tuota Kullervo poloista,
Hän on sairas, luulen.

ILMARI.

Tyttö! —
Sinut Kullervo häväistä

Tahtoi — häntä puolustatko?
Muista, ett' olet luvattu
Kauko urholle omaksi!

VÄINÖ.

Jää hyvästi, seppo! — Ilvo! —
Anjakin! — Me kylvelemme
Sen lemmessä, tuon vihassa,
Mut aika hedelmän tuopi,
Sen suloisen, tuon vihavan.
Urhot, aina muistakaatte,
Ettei yltyisi himonne
Yhteisonnen sortajaksi.

KULLERVO (erikseen).

Mikä on minun osani
Yhteisonnesta? —

UNTAMO (Ilvolle, jättäen hyvästi).

Kurita
Tuo rietas Kalervon poika,
Ettei sen käsi kohoa
Kalevalan kaatajaksi.

KAUKO (jättäen hyvästi).

Anja, suojelen sinua
Miekallani, hengelläni!

(Kaikki poistuvat. Anjakin silmäten alakuloisesti Kullervoa, seuraa veljeään.)

KULLERVO (yksin, katkerasti).

Tämäkö minun osani?
Vieläkö alemma luisun? —
Silloin nuo vihaiset vallat,
Vaikka pilven päälaelta,
Maahan raappasen rajusti.

TOINEN NÄYTÖS.

Poltetun kasken rinne, jonka takaa siintää vettä. Työväki kuokkii, kaivaa kantoja ja niitä rovioipi. Karjankelloja kilahtelee ja kalkahtelee etäältä.

KULLERVO, erillään muista, selässään jousi ja viini, kädessä paimentorvi.

KULLERVO.

Jo minä johonkin jouduin,
Suden surkeille jälille,
Härän hännän paimeneksi.
Eikö loppune ikinä
Minun kurjat kohtaloni.
Nuo ne kuokkivat paloa,
Kääntelevät kannistoa,

Mulle ei sitänä suotu.
Eikö voimia minulla
Kivet, kannot käänniskellä,
Vaikka syltäkin syvältä?
Kelpaisi minun kotona,
Heimoni ihastuksena
Perata isoni pelto,
Kohottaa kotitaloni
Suvun suureksi pesäksi, —
Toisin luotu jos olisin.
Enkö nyt minäkin voisi,
Niinkuin Ilmari, iloita
Työväkeni vääntämästä?
Enkö nähdä nuoren viljan
Kiittävän käteni töitä
Isäni Kalervon mailla?
Nähdäpä oman emännän
Pyttyinensä, raintoinensa
Pyörivän kotipihalla,
Mun kalasta tullessani,
Venhe täynnä venkaleita,
Taikka metsältä palaten
Olalla otusten paino.

Nähdäpä kotisuloni!
Nähdä lapset laittamani
Vierteisin, verevin poskin,
Ympärilläni kihisten! —
Mut mitä uneksit, orja?
Sukusi sodassa sortui,
Kotisi tuli tuhosi,
Itse orjaksi ylenit
Sydämmettömän sylissä,
Kaikeksi iäksi kasvoit
Kiroksi inehmon lasten
Rautana rajuamaan. —
Anja mulle ei hymyile,
Ilvon silmä ei säteile
Mulle suosion valoa: —
Se vihoja viskelevi,
Kuin sepon pajassa ahjo
Säihkyttää säkeniänsä.
Sai Heluna helleyttä,
Mansikki mesisanoja —
Minä kyisen katsauksen,
Sanat jäiset ja joleat,
Anjalta apean mielen.

TUIRO (jättää kuokkansa ja menee Kullervon luo).

Paimen, miks' yhä sureksit,
Tuskittelet joutavia?
Ei elämä siitä muutu.

KULLERVO.

Eikö muuttuisi elämä,
Jos jokainen muuttuisimme?

TUIRO.

Kullervo, kohota pääsi,
Ota maailma hyväksi
Kirjavine karvoinensa!
Kuin vihurit, virrat, myrskyt,
Joit' ei ihmisvoima johda,
Vaan ne meitä viskelevät
Oikkujensa olkapäillä,
Halujensa hartioilla,
Hyvälle, pahalle puolen,
Huvitellen, huikennellen,
Ilman tuntoa, sydäntä —

Niin ota elämän huolet.
Ole mies ja kärsi kaikki.

KULLERVO.

En ole tuulten tuiskittava,
En venonen virran suussa.
Ennen itse luon vihurit,
Hurjat myrskyt maailmalle,
Muserran muraläjäksi
Koko kurjan orjavallan,
Jossa on ylpeys ylinnä,
Pelko, ahdistus alinna,
Keskellä viha ja vaino.
Etkö itseäsi tunne,
Kuinka vauhkona vapiset
Käskijän käpälän alla,
Toisen työtä teet pakolla,
Viekastellen, vilpistellen. —
Siit' onko iloa sulle?

TUIRO.

Alhaiselle on parempi
Nöyristellä, köyristellä

Kuin matala viitametsä
Polkijan jalan edessä,
Niin ei selkä sen muserru.

KULLERVO.

Sua nähdäkin häpeän,
Olet orjaksikin kurja.

TUIRO.

Ylös liiaksi yrität:
Aivan arvolle isännän,
Sepon suuren vertaiseksi! —
Anjan rukkaset sinua
Taisi koskea kovasti,
Kun noin katkeraksi käännyit.

KULLERVO.

Siit' elä enempi haasta,
Tai sun puukollani puhkon!

TUIRO.

Olet orja, kuin minäkin.

KULLERVO.

Muuks' et rohkene ruveta,
Siks' olet ikuinen orja.

KAIKKI TYÖVÄKI.

Muuksi!?

TUIRO.

Selvitä sanasi!

KULLERVO.

Eikö tuura, työaseesi
Ole halvempi sinua?

TUIRO.

On. — Mitä selität sillä?

KULLERVO.

Toki Ilmari sinua
Tuuranansa, kuokkanansa
Käyttelee.

TUIRO.

Minua! — Hänkö? —

KULLERVO.

Sin' olet sepon sanoille
Nöyrempi kuin sulle tuura.

TUIRO.

Tiedänpä hänet sepoksi,
Jolla on ylempi taito.

KULLERVO.

Hän asetta voi takoa,
Mut sinulla taito, tarmo
Sitä käytellä olisi
Voitoksesi, onneksesi,
Jos etusi oivaltaisit.
Missä tahtosi? Vapaaksi
Tee se, käskijäksi! Uljas
Toivojesi miekka nosta
Isäntävallan murtajaksi.
Oman pöytäs' alle kerran
Omat jalkasi ojenna.

TYÖVÄKI.

Murtajaks' isäntävallan!

KOTRO (ikäänkuin itsekseen).

Paimen ei pahasti haasta:
„Oman pöytäs' alle kerran
Omat jalkasi ojenna.“ —
Oma pöytä kun olisi!

TUIRO.

Rehti ja vakava valta
Sepon on käsissä ollut,
Siksi tottelemme. Pakko
Ankaraakin on totella
Heikomman, vähäosaisen:
Muuten voi osa hivua
Kurjintakin kurjemmaksi.

KOTRO (kuin itsekseen).

Tuota tuumia sopisi,
Eikö lie isännän leipä
Näillä koprilla ko'ottu.

KULLERVO.

Mut emäntä, ahnas Ilvo —
Vehnästäkö teille viilsi,
Syöttikö sianlihoja?

KOTRO.

Kielen katkeran se velho
Antoi aamuleivän kanssa —
Viskeli vihasanoja.

(Muutkin murisevat.)

TUIRO.

Mutta seppo on sävyisä,
Lempeä, hyväsisuinen —
Hänt' et moiti.

KOTRO.

En pahasti.
Joutaisi enempi itse
Vallita — on vaimon valta.

KULLERVO.

Lahjoita minulle onni,

Rikkaus, hyvä elämä —
Sulle lempeytt' osoitan,
Olen teille armollinen.
Mut minulta kaikki riistä:
Onni, rikkaus, sukuni —
Sulle koirana ärisen,
Jolt' on suusta luu nopattu,
Puren, rosvoan sinua.

TUIRO.

Isäntäväen käsissä
On osamme, kohtalomme,
Heillä valta on jaella,
Luu suoda lihan sijasta.
Meillä ei valintavalta —
Se on sääntöjä jumalten.

KULLERVO.

Kurja armona osansa
Maurutkoon! Minäpä viillän
Elämäst' omin käsini
Kohtaloni. Luupalanko
Tai lihanresuja voitan;

Vilu, nälkä tai verinen
Surma voi osani olla,
Mut omista töistäni se
Tähkä olkoon!

TYÖVÄKI (hämmästyneenä).

Kullervo Kalervon poika!

KOTRO.

Sin' olet rohkearotuinen.

TUIRO.

Poljekin oma urasi.
Suo meidän jonossa juosta
Polkuja jo poljettuja.

KULLERVO.

Orjan leima on syvälle
Teihin poltettu, poloiset.
Niin, jalassa lieko, kurjat
Raatakaakin uskollisna,
Ilman onnen tuntematta
Kodista, vapaudesta,

Oman pellon antimista;
Kunnes riutuen ramuiksi,
Toivottoman työn perästä,
Tylsinä, typertyneinä
Suohon sorrutte lopuksi —
Koira ei haudallanne ulvo.

(Poistuu päräyttäen torveaan.)

KOTRO.

Miksi miehen aikuhisen
Panivatkin paimeneksi.

MUTRU.

Vieläpä väkevän miehen —
Mutta ryöpeäsisuisen.

KITKA.

Sill' on miehellä sisua
Yhdeksänkin urhon verran.
Mut emännän ylpeyskö
Miestä orjassa näkisi!

TUIRO.

Syytä kyllin Kullervossa:
Raju on rauhan työnteossa.
Sitten uskalti anoa
Itse Ilmarin sisarta,
Anja neittä vaimoksensa.
Eikö riittäisi vähempi?
Ken sen meistä uskaltaisi?

MUUT.

Hurja poika.

TUIRO.

Mieletönkin.
Suuret pienten ei suvaitse
Pyrkiä ja pöyristellä
Heidän arvonsa tasalle.
Tuskin ylhäiset jumalat
Näkevät iloisin mielin
Sankaria seurassansa.
Mitä sitten maan oloissa —
Sankarin sisarta orja!

KOTRO.

Jumalista jutteletko?
Heitä vertaus mokoma!
Niistä jos jotakin tiedän,
Niin jumalat juuri maahan
Saapuvatkin sankareiksi —
Etsivät siis seurojamme.

TUIRO.

Sinä liikoja latelet.
Mut jos Kullervon sanoja
Ilmarin emännän kuullen
Kertoisin — pahoin kävisi:
Kiikḳi paimenen perisi.

(Muut levottomina.)

KOTRO (uhkaavasti).

Kertoisit, salaman ruoka!
Kumppalin petätkö kurja,
Niin sun mustan kannon kanssa
Kaskipuuna polttaisimme.

(Muutkin julmina murisevat.)

TUIRO.

Ajattelin — en luvannut,
Yhteistä etua mietin:
Jos salassa säilytämme
Kullervon kamalat tuumat,
Niin jokaista meitä voipi
Sama iskeä salama.

MUUT.

Samako salama, lausut?

TUIRO.

Kullervon tekojen tähden,
Kun ne nostavat jyrinän.

KOTRO.

Kullervo hyvinkin hurja
Olla voi, mut ei älytön.
Mullakin ihana aatos
Omasta kodista kauan
Siintänyt on mielessäni,
Mut hänellä yksin mieltä,
Rohkeutt' oli sanoa

Se toivo toteutuvaksi.
Siitä mun sydänalani
Värähti, heräsi toivo.

MUTRU.

Kotronpa sydänalassa
Kauan Illi on asunut —
Se siellä kotia itki.

TUIRO.

Meille kehnosti kävisi
Liikoja tavoitellessa:
Kurki kun yritti talven
Hautoa kesäksi — kuoli.

KOTRO.

Joutavia jaarittelet!
Sinä vaivainen vapiset
Pelkurina — pieksettävä!

TUIRO.

Mi — minäkö vapisen! — miksi?

KOTRO.

Nyt satusi säästä! Tässä
Tosi jäykkä on tekeillä.
Tiedätkö mitä enempi?

TUIRO (kiusoitellen).

Tiedänpä minä jotakin:
Että Illi on omani.
Tänä aamuna salassa
Pisti piirakan minulle.
Sitten kuiskaten viserti
Kuulumiset Kullervosta.

KOTRO (painaen Tuiron niskasta maahan).

Tuon valehtelitkin, konna.
Puserran sinusta hengen.

TUIRO.

Säästä, säästä!

KITKA.

Puolustaite!

KOTRO.

Minkä tuuli voi kivelle?

(Päästää Tuiron.)

MUTRU.

Pois meistä kateinen kiista!
Tuolta Illi tuo evästä.
Hän voi suoria välinne.

ILLI (tulee oikealta ja laskee kivelle kontin).

Tässä ruoka raatajille.
Nälkä leivän särpimeksi!

KOTRO.

Illi, nyt sanokin itse! —
Tuiro kerskasi sinua
Ystäväksensä. Oletko?
Sanoi syövänne salassa
Piirakoita — kuiskivanne.
Tottako puheli?

ILLI.

Tuoko —
Valeverkkojen kutoja!

KOTRO.

Arvasinkin. Kiitos Illi!

ILLI.

Joko taaskin tappelitte,
Suokukot kanervikossa?

MUTRU.

Naura silmille susia!

TUIRO.

Kotro, tuo kiron penikka,
Illistä puhuttaessa,
Muille ei sanoja soisi,
Kuin omille huulillensa.
Sinua ylistin tässä,
Niin kuristi kurkustani.

KOTRO.

Taas vasenta kättä päästät.
Ylistitkö?

TUIRO.

Kiitin, kiitin.

ILLI.

Kiitit — siitäkö välitän!

TUIRO.

Pohjolan ihana noita!
Valitsehan meistä toinen,
Kenen ottaisit omaksi.

ILLI.

Vapaill' on valintavalta.
Mutta orjan on osinko
Armo antajan kädestä.
Enkä, jos vapaa olisin,
Riitamiehelle menisi.
Keveä sovussa kuorma,
Kun on kaksi kantajata.

Raskas riidassa elämä
Keveänkin kuorman alla.

KOTRO.

Siin' oletkin oikeassa.
Raatajat, rakentakaamme
Tästä päivästä sovinto. —
Kullervo puhella taisi
Meille tarkkoja tosia. —
Vapaiksi siteistä näistä,
Pojat, nouskamme vapaiksi!
Niin kukin valita voipi
Oman kultansa, kotinsa.

(Illiä vyötäisistä kaapaten.)

Mut minä omistan Illin.

ILLI (itsensä irti reutaisten).

Ensin katko kahlehesi.

TUIRO.

Haha ha — se sulle jouti.

MUTRU.

Siinäpä tytössä poika!

KOTRO.

Mihin Kullervo pakeni!

ILLI.

Teitä kaikkia varoitan
Leikistä luvattomasta,
Ettei niinkuin Kullervolle
Kova kohtalo tulisi.

MUTRU.

Ilvonko, emännän kanssa
Liitossa, tytön turilas!
Hän on Pohjolan perua.

KITKA.

Suohon se viholaiskukka,
Hirttonuorien punoja,
Hänet suohon laahatkaamme!

KOTRO (Illin turvaksi asettuen).

Illi, täst' otakin kuokka!
Minä kirvestä kohotan.

(Uhkaavasti.)

Koskekaahan, koiran pennut,
Tyttöä, jos tohtinette!
Tällä teistä teen tuhoa.
Listinpä kuin liinanpäitä,
Kuin napoja naurihista.

TUIRO.

Miehet, teimmehän sovinnon?

ILLI.

Kun hyvin jutella aijoin,
Niin pahaksi ymmärsitte.
Laske kirves, Kotro!

(Kotro rauhoittuu ja laskee kirveen.)

MUTRU.

Lausu,
Mitä tarkoitti sanasi!

KAIKKI.

Mistä vaaroista varoitat?

ILLI.

Niin, varoitan? — kuunnelkaahan!
Teille tuttu on hyvinkin
Ilvo, kasvinkumppalini
Pohjan kuulusta kodista.
Hän emännän, minä piian,
Molemmat isännän lapset.
Hän kopea käskijäni,
Minä käskyjen alainen,
Vaikken aina nöyrä, nopsa
Sydämmettömän sanoille.
Jo kotona Pohjolassa
Silmissä hänellä siinti
Korkeat kosiomiehet.
Hengenmiestä ei älynnyt,
Siksi Väinöä väheksi,
Vaan tajusi taitomiehen,
Joll' on kultia kosolta,
Siksi Ilmarin omisti.

Nyt on Ilvo tähti täällä,
Suvustansa suurellinen,
Ystävä ylemmillensä,
Ankara alemmillensa;
Entistäkin ankarampi
Sitten kuin Kalervon poika
Anjan rosvota yritti. —
Sukuhunko halvan vertä!
Untamon äkä ja kiukku —
Hänet täällä kun tapasi —
Ilvon yllytti uhemmin.

TUIRO.

Tuota heille jo kuvasin.

MUUT.

Jatka, Illi!

ILLI.

Korvat auki! —
Kun isoiset käy talossa,
Silloin on emäntä nöyrä,
Mairesuu, makeakieli —

Näitte, täällä kun kävivät
Väinö, Untamo ja Kauko! —
Silloin pöydälle parasta:
„Sultsinatako suvaitset?
Tahtoisitko talkkunata?
Eikö piirasta pitäisi?
Tässä olttakin olisi!“ —
Se on sen liverrys silloin.

KOTRO.

Se on sen hyvän tapoja.

ILLI.

Mut ei suosion sanoja,
Ei makupaloja siltä
Työväen osaksi riitä.
Kun evästä paimenelle
Aamusella Ilvo laittoi,
Niin vihasta varsin ryski,
Työväkeä uhkaeli
Olkileivällä ravita,
Kun muka rajuiksi käyvät,
Ylpenevät yltiöiksi.
Minä puoltanne pitelin:

Hän ulos minutkin työnsi —
Se minun sisar-osani!

KOTRO.

Ulosko sinutkin työnsi? —

MUUT (kiristellen hampaitaan).

Olkileivällä ravita!

ILLI.

Mut en maininnut pahinta: —
Konttihin kun Kullervolle
Ilvo painalti evästä,
Niin — pahasti nauroi.

MUUT.

Näitkö?
Nauroiko pahasti?

ILLI.

Kyllä.
Ilkeästi virnisteli,
Vaikk' onkin komea vaimo.

Sitten viskasi vihassa
Kontin paimenelle — läksi.
Mutta paimenkin kiroili.

MUUT.

Tietysti kiroili. — Sitten!

ILLI.

Emäntä rytäkän nosti
Nyt sepolle.

MUUT.

Kerro! Mistä?

ILLI.

Siit' ettei sepon veressä
Pala kosto Kullervolle.
Vaan kun vaimonsa vihoja
Seppo kuuli, niin varoitti:
„Olet, vaimoni, ylempi,
Ei sovi sun arvollesi
Halpaa halvasti pidellä.
Malta mielesi! Pahasti

Paimentasi jos pitelet,
Käypi karjankin pahasti.“
Emäntä pelästyi siitä,
Mut oli teko jo tehty:
Kiro paimenen eväissä.

MUUT.

Kalervon pojan eväissä?

ILLI.

Niin.

TUIRO.

Enkö sanonut teille?

KITKA.

Vaimon valta: lemmon valta.

KOTRO.

Kun vihassa Ilvo riehui,
Mit' oli mieltä Anja neiti?
Kytikö hänessä kosto?

ILLI.

Kuin sateinen päivä, surrut
Hän on Kullervoa.

MUUT.

Surrut!

ILLI.

Lausui, että ennen soisi
Solkensakin ruostuvaksi,
Kuin Kullervon kohtaloa
Entistänsä kurjemmaksi.
Anja paimenta ylisti
Väkevimmäksi uroista.
Jos vapaa olisi, lausui,
Suurin sankari olisi.

TUIRO.

Ei tyttö vihoja kanna
Kullervolle.

ILLI.

Ei pahasti.

(Erikseen.)

Kunpa hän vihaisi! — siitä
Mulle toivoa itäisi.

KOTRO.

On sukunsa luonto hällä,
Lauhkea —

ILLI.

Sen syy on oikku.

MUUT.

Oikkuko?

ILLI.

Sen teille kerron.
Kauko Lemminpoika täältä
Viime kerran kun erosi,
Niin hänelle Anja neiti
Rukkaset jälessä laittoi: —
Sanoi nuoreksi ikänsä.

MUUT.

Rukkasetko laittoi?

ILLI.

Vaiti!

KOTRO.

Ihastuiko siitä Ilvo?

ILLI.

Ihastuiko! — Hän vihastui:
Silmä säihkyi ja välähti,
Ruskolle sävähti posket.
Natonsa hyväsukuisen
Parjasi pataluhaksi.
Tukankin repinnyt oisi
Tuulen tuiskuteltavaksi,
Mut avuksi ehti seppo.

MUTRU.

Niin oli kiitetty kotona
Kuin ylevä pohjantähti;
Nyt on myrsky miehelässä,
Itse Syöjätär sukua.

ILLI.

Ei elä anoppi vanha,
Joka neuvoja jakaisi.
Kovin seppo on sulava.

KITKA.

Sen tapamme Louhen lapsen,
Jollei kyntensä katoa.

MUTRU.

Kaadamme kuin kaskikoivun.

KOTRO.

Ruojan poltamme poroksi.

ILLI.

Maltti! — Ei sanoja julki!
Varokaa vakoilijata!
(Kaikki hämmästyvät tarkaten ympärilleen.)
Ilvo laumansa jälillä
On piankin täällä. Itse
Torjua lupasi turman
Karjastansa; itse uhrit

Tuoda ja lukea loitsut
Niin väkevät, ettei pysty
Karjahan Kalervon poika.

TUIRO.

Sillä on pimeän Pohjan
Loitsut julmat ja kamalat.

KOTRO.

Kullervo enempi tiesi.

KITKA.

Hän enempi tiesi: Missä
Sana kyllin ei sakea,
Siinä hän käsiksi käypi.
Meitä Ilvo ei peloita.

MUUT.

Ei peloita.

TUIRO.

Entä seppo?

Tulleeko salolle itse
Työn tähystäjäksi?

ILLI.

Itse,
Kera Anjan. Kaksi miestä
Teille työn avuksi tuopi.
Koko perhe on levoton
Ilvon ilkityön takia.
Toisiansa syyttelevät,
Pelkäävät tuhon tulevan.

TUIRO.

Minne Kullervo katosi?

MUUT MIEHET.

Hänet etsikäämme!

ILLI.

Ensin
Ruualle! — Kas tässä kontti! —
Että eukon tänne tullen
Valmis on jokainen työhön.

MUUT.

Kostotyöhön!

ILLI.

Nyt vihanne
Hillitköön sovinnon toivo!
Tääll' evästä.

(Kaivaa kontista eväitä esille.)

KOTRO (vakavasti, joll'aikaa muut kuuntelevat hartaina).

Terve, ruoka,
Elämän parahin palkka,
Köyhän onni ja elämä!
Tyhjän vatsan kurniessa
Et voi toivoa, iloita,
Mustaksi ajatus käypi.
Mieli marras ja matala
Ratkeaa rivosanoiksi,
Työase sota-aseeksi
Vaihettuvi. Terve, ruoka,
Suoja rauhan ja sovinnon!

ILLI (näyttäen eväitä).

Tässä naurispiirakoita,
Vanhoja, homehtuneita —
Luita tyhjiä lisäksi,
Mustan koiran kalvamia.
Tässä! — syöttekö, veliset?

(Miehet ottavat evästä Illin kädestä ja haistelevat, viskaten konttiin takaisin. Tuiro maistaakin piirasta, mutta Kotro kaappaa sen häneltä ja työntää konttiin.)

KAIKKI MIEHET.

Kosto, kosto sortajille!

KOTRO.

Ovat liitossa isoiset
Köyhiä kuristamassa.
Vastaliitto laittakaamme,
Pato vahva, sulku suuri
Avuksi osattomille.
Missä paimen?

KAIKKI.

Etsikäämme!

KOTRO.

Pouru, nuorin joukostamme,
Eväskontti tuo keralla,
Että Kullervo näkisi
Työtä ilkeän emännän:
Niin iloinen kostonroihu
Voipi syttyä hänessä.
Maan puna, salojen rusko,
Ilman kannen kaunistaja.
Kaikki Kullervon jälille!

MUUT MIEHET.

Kaikki!

(Lähtevät.)

TUIRO.

Laahustan keralla,
Vaikk' epäilen.

(Seuraa muita.)

ILLI.

Yksin jäinkö! —
Kun nyt Kullervo sepolta

Pakenisi: — Anjan toivo
Tukehtuisi kyyneliinsä,
Minun toivoni eläisi. —
Ainianko mun pitäisi
Juosta Ilvon silmän alla?
Hänkö säätäisi minulle
Mieheksi matelijansa —
Tuonko Tuiron? — Ei ikinä!
Vapaus, valintavalta
Ovat leivosen rukous,
Ne minunkin toivojani. —
Tunnen vetryvän vereni,
Kuin keväinen hieho, vasta
Laskettuna laitumelle;
Vetrykin vereni, kiehu!
Maailma on laaja laidun.
Missä Kullervo? — Hänt' etsin.

(Lähtee vasemmalle.)

ILVO (kotvasen kuluttua tulee oikealta, lähestyy muurahaiskekoa perällä, ripotellen siihen uhrijauhoja).

Kellojen kalinan kuulen.
Kiitos, metsä mieluiseni,

Viel' on karjani elossa,
Paimenen kiroista päässyt.
Suojele, suloinen metsä,
Vastakin vahingon alta
Minun kaunis karja kulta.
Sitä kaitse, kasvattele,
Ruoki rasvamaitoiseksi,
Että Ilmarin emäntä
Sulostuisi voisulasta,
Kalevalan kukkaseksi,
Sepon itsensä iloksi.
Kasvata, mehuinen metsä,
Sepon karja kaksinkerroin,
Karjan anti kolmin kerroin,
Niin kansa Kalevalassa
Siitä kiittäisi minua,
Tottelisi toivojani,
Käskyni hyvin kävisi,
Riista, rikkaus sakoisi,
Valtanikin vahvistuisi. —
Missä työväki palolta?
Luulin ääntä kuulleheni.
Ovat poissa! Loitompana

Päivällistä kai purevat.
On kovassa kalvamista.
Heille pohjan pontta näytän. —
Mutta paimen? Hänkin söisi,
Leikkaisi! — Oi, taatto auta!
Millä pyörtäisin tekoni! —
Paimenkontin kun tapaisin,
Sieltä kaivaisin salassa
Leivästä kivisydämmen,
Kiven viskaisin palolle —
Kiven rinnastani. —
Mut salassa, ettei orja
Katumustani näkisi.
Kenties kontin hän ripusti
Puun oksalle — löytäisinkö!

(Menee vasemmalle.)

KULLERVO (yksin oikealta, kotvasen jälkeen Ilvon).

Aurinko ylinnä käypi,
Minä astelen alinna —
Laske, kiekko, lännemmäksi
Että iltakin tulisi,

Lyhenisi orjan päivä.
Ei iloa auringosta
Sydämmelle sorretulle.
Työni, halpana pidetty,
Ei ylennä toivoani.
Ruoka ainoa iloni,
Ruunan ja minunkin palkka.
Oksalla viserrät, lintu:
Syö evästä, syö evästä!
Istunkin, evästä kaivan.

(Istuu mättäälle.)

Mätäs ei kohtele kovasti,
On hellä, hyvänsävyinen.

(Vetää kakun kontista.)

Tässä painava palanen,
Somakin, sileä päältä,
Kuin sepon emäntä itse,
Jollei silkkoa sisässä.
Tule, veitseni, tupesta,
Isäni pyhä perintö,
Ainoa sukuni muisto.

(Tarkastellen puukon terää:)

Miks yksin minulle jäitkin

Sinä rauta rakkahinta?
Jäitkö koston käskijäksi?
Untamonko pään varalle?
Voisit säiläksi venyä. —
Taas viserrät, pieni lintu:
Syö evästä! käsket. — Viillän! —
Eikö pysty? — Viillän, viillän! —
Kivikö karahti sieltä!? —
Puukkoni terän musersi!

(Katkerasti itkien:)

Yks oli veitsi veikkoutta
Isäni kotoa mulla,
Senkin pirstoiksi piteli
Pahan vaimon paistinkakku. —
Untamo kotini poltti,
Koko heimoni hävitti,
Hän kapalossani multa
Äitini sydämmen raastoi,
Karkoitti — kentiesi suohon.
Täällä taas heräsi toivo,
Kuin matonen kirren alta —
Sen tyly isäntä tappoi.
Lempeä tulista tunsin —

Nainen kylmä sen kukisti.
Työnteosta leivän toivoin —
Kivenpä emäntä antoi.
Niin elämä multa riisti
Onnensa, vapautensa,
Toivonsa, sulonsa, kaikki. —
Minä turmelen elämän!
Tuo kivi, johon kilahti
Isäni perintöpuukko,
Sydämmenikin kivetti!
Tyrry tyrske, kuivu kyynel! —
Oi vares, varasten lintu,
Korppi, haaskojen kuningas,
Millä maksan naisen naurun?

(Vares vaakkuu ja korppi koikkuu.)

Karjanko susiksi laulan,
Ärtyisiksi, kärtyisiksi,
Jotta puskevat, purevat
Emäntää epattomaista?

(Karjankellojen kalinaa kuuluu.)

ILVO (huutelee).

Hoi kotihin kellokaula,
Kirjot, Karjot, kumppaliksi!

Mairikki, Mansikki,
Haluna, Omena oiva.
Täällä korpi kolkko on
Suo sulamatonna,
Susi, karhu, paimenkin
Tääll' on armotonna.
Kotona makea juoma,
Lehmisauhu tupruavi,
Ei suo purra sääskenkään.
Hoi kotihin kellokaula,
Haluna, Omena oiva.

(Näkee Kullervon ja seisahtuu jäykistyneenä.)

KULLERVO.

Hänkö sieltä on tulossa?
Kuin osattu surman suuhun! —
Vartalo vapisten käypi,
Huulet loitsuja lukevat;
Silmät suurina pelosta
Hongikkohon hairehtivat.
Jo pysähtyi. Seiso seiväs!
Ammunko akan pahaista
Sydämmyksihin syvälle?

Rikonko rehevät rinnat,
Ruiskutan rusopisarat
Kaskimaalle kasteheksi?
Siitäpä sapesta voisi
Myrkkyputkia yletä.

(Ilvo yrittää liikkua.)

Jos liikut, livautan nuolen!
Jos et liiku, voit rukoilla,
Loitsut viimeiset lukea.

ILVO.

Kullervo Kalervon poika,
Mies jalo, väkevä, uljas!
Sopikaamme suin sulavin,
Nuolet vaiheta sanoiksi!
Sulle, urho, ei sopisi
Vaimon heikomman varalle
Jousta jännittää vihaista.

KULLERVO.

Mut sinulle, vaimo heikko,
Sopi sotkea kivonen
Paimenen eväspalaksi.

Sepon ylpeän emännän
Sopi särkeä parahin,
Ainoa isäni muisto.
Etkö ampunut kivellä
Sydäntäni sorrettua?
Siks on sun veresi vuoro
Mahalana maalle juosta.

ILVO.

Sääli, säästä armas paimen!
Sulle teen parahan paidan,
Kaatiot ja kautokengät,
Syötän voilla, vehnäsillä,
Rieskamaidolla lihotan,
Mesileivin miellyttelen —

KULLERVO.

En usko epattonaista,
(Ampuu.)
Tuosta nuoleni lähetän!
(Ilvo parahtaen horjuu ja kaatuu.)
Kuin salama sattui isku.
Kuole, korskea emäntä!

ILVO (kuolintuskissa, hätääntyneenä, lopulta katkerana).

Taivas armosi lähetä,
Mettä pilvistä pirota
Voitehiksi vammoilleni,
Sepon itsensä iloksi,
Orjan kiusaksi katalan!
Ammu taatto taivahasta
Suurimmalla jousellasi,
Nuolella tuliterällä
Tuo kurja Kalervon poika
Halki hartiolihojen!
Työnnä Tuonelan ahoille,
Manan karjan kaitsijaksi,
Niin hänelle siellä laitan
Leivän limsiökivestä
Puuttumatta purtavaksi.

KULLERVO.

Elä, taatto, tuota kuule,
Suuren sortajan kiroja! —
Kuule sorretun sydäntä,
Anna kuolla armottoman!

ILVO (kauhistuneena).

Kuolenko —!

KULLERVO.

Hyvinkin kuole!
Sija on maassa mennehillä
Mahtavimmankin venyä.

ILVO.

Missä Ilmari ja Anja?
Missä kaikki mun omani? —
Tuolle kostakaa, jumalat!

(Kuolee.)

KULLERVO (yksin).

Hän nukahti. Siin' on loppu.
Veikö mahtinsa keralla?
Jäikö kunnia jälelle?
Minkä käärme purtuansa,
Kuoltuansa — sen tämäkin
Muistoja minulle jätti. —
Mutta nyt vapaana seison,
Tien alussa, työn alussa,

Itse käskijä omani,
Itse käskyntäyttäjäni,
Kypsi uusihin tekoihin,
Kostotöihin.
Salot laajat on samota.
Nyt sotajalalla seison:
Maailma minua vasten,
Minä vasten maailmata.

(Metsästä kuuluu: „Täällä, täällä! Hän on täällä!“)

Nuo ovat isännän koirat,
Nuuskivat mun jälkiäni.
Tuot' en joukkoa vapise!

KAIKKI.

Terve, Kullervo!

KULLERVO.

Ei terve
Teille koirille ikinä.

KOTRO.

Näytät syttä synkemmältä,
Mutta oivalla sanamme.

Me sinua silmin, korvin
Etsimme kuin kontiota.
Luulin, että toivotonna
Surman suuhun jo sukesit.
Onni ett' elätkin vielä.

KULLERVO (kolkosti).

Surman ei omaksi jouda
Mies, jok' on tekoja tiine.

TUIRO (huomaa syrjässä Ilvon ruumiin, taantuen).

Tuoss' emäntä! — Kuollut.

(Kaikki levottomina.)

KULLERVO.

Tässä
Sen on kostaja komea.
Mitä tahdotte minusta?
Yksin tein tekoni; yksin
Kirpeät hedelmät nautin.
Vapisetteko pelosta,
Kurjat orjat? Ilmarille

Tästä viekätte sanoma,
Nöyrästi matelevasti, —
Tuiro juokse ja valita!
Sieltä niität orjan palkan.

MUUT (Tuirolle).

Juoksisitko — hirttäisimme!

TUIRO.

Miksi syytätte minua?
Missä kaikki on keralla,
Siell' olen minäkin myötä.

KOTRO.

Miksi, Kullervo, kiviä
Sanoissasi viskot? Tuossa
Sun veritekosi näemme.
Illi meille syyn selitti,
Ilvon ilkityön kun kertoi.
Sun voittos', vapautesi
Meidänkin on. Kuinka sulle
Kuopan kaivaisimme? — lausu!

KULLERVO.

Kaikkiko selitti Illi?

MUUT.

Kaikki kertoi.

ILLI.

Kaikk' emännän
Juonet kerroin.

KOTRO.

Kuin sanottu,
Ilkityön selitti Illi.
Se vihamme pöyristytti,
Jotta meist' oli jokainen
Kostotyöhön valmis. Mutta —
Sulla jo teko on tuossa.

MUTRU ja KITKA.

Kotro totta on jutellut.

MUTRU.

Kullervo Kalervon poika,

Nyt nopea neuvo keksi!
Isännän kera välimme
Auttamatta on rikottu.
Selvä on ero seposta,
Kaukana isännän armo.
Kaikk' on vallat vastassamme.
Ainoa pelastus meille: —
Yhtykäämme!

KAIKKI.

Yhtykäämme!

KITKA.

Mutta päätä tarvitsemme,
Rohkeata, urhollista,
Jolle selvä on uramme,
Selvä yhteinen etumme;
Joll' on tahto, taito, tarmo
Läpi pulmien pujota.
Hänessä omat halumme
Meille vasta selviävät. —
Kullervo Kalervon poika,
Nouse joukon johtajaksi!

KAIKKI.

Joukon johtajaksi nouse!

KULLERVO.

Minäkö joukon johtajaksi!
Toivotteko? — Tahdotteko?

KAIKKI.

Johtajaksi! Johtajaksi!

KULLERVO.

Siis vapaaksi, miehet, ensin,
Pois kahle kalistakaamme,
Sortajat kukistakaamme!
Sitten taistelun, sotien,
Ponnistuksien perästä, —
Jos on onni matkassamme —
Meitä vartoella voipi
Viljava kotoinen ranta. —
Aluksi omistakaamme
Kontion kotitilukset,
Metsän vahva valtakunta.

Sieltä syöksymme kylille,
Heikot, vahvat valloitamme,
Anastamme aarrekirstut,
Sen sikäli, tuon täkäli.
Miekalla tuliterällä,
Kuin sonni vihaisin sarvin,
Puskemme ja puhkaisemme
Vatsat halki valtiailta. —
Niin, jos seuraatte minua?

JOUKKO.

Kaikki seuraamme sinua!

KITKA.

Saalis ei pahaa tekisi:
Saisi syödä täydeltänsä.

MUTRU.

Saisi kullankin murusen,
Josta on rikas rovea.

KOTRO.

Hyvä, kun talon tapaisi,

Kalavettä, kaskimaata —
Niistä sietäisi tapella.

KULLERVO (ikäänkuin itsekseen).

Mutta mun kotini — missä? —
Mitä toivon ja tavoitan,
Heimoton, koditon koito?
Olen kuin kirottu kirves,
Jok' ei hyötyä hyväile,
Vaan vahingon, raiskan vuoksi
Puusta puuhun käy salolla,
Suuret, pienet surmaellen,
Kaataen kuningashongat,
Ei omaksi onneksensa
Eikä kansalle kodiksi. —
Koti! — Surmattu sukuni!
Veitseni! — Kirottu kakku!

ILLI (joukosta erille astuen).

Kullervo! Sinulle neuvon
Kotisi — sukusi löydät!

KULLERVO.

Jos ivalla haastat, Illi,
Niin isäni puukon tyngän
Työnnän suustasi sisälle.

ILLI.

Tee se, jos ivalla haastan,
(Ilvoon osoittaen:)
Tee kuin tuolle tuossa — ammu.

KULLERVO.

Kotini, sukuni löydän!
Vanhempaniko elossa?
Kun kerrot, rutosti kerro!

ILLI.

Muistat eilisen elämän:
Untamo keralla Väinön
Kävi Ilmarin kotona?

KULLERVO.

Tuon kirotun päivän muistan.
Siit' emännän valta alkoi.

ILLI.

Silloin kuuntelin kodassa,
Kuinka raskasluontoisesti
Unto Väinölle valitti,
Että päivin on levoton,
Öin uneton —

KULLERVO.

Miksi? Miksi?

ILLI.

Kun ajalla veljesvainon
Hän sodassa sortuneissa
Ei Kalervon päätä nähnyt.

KULLERVO.

Ei nähnyt Kalervon päätä! —
Viel' enempi!

ILLI.

Muut' en kuullut.

KULLERVO.

Mutta missä on Kalervo,
Missä mun sukuni suuri?
Mulle neuvoa lupasit!

ILLI.

Kerran iltamyöhäsellä
Uunilla sokea ukko,
Jok' oli paimen ennen ollut,
Sun sukusi vainot kertoi:
Kuinka Untamo kukisti
Isosi Kalervon joukot,
Sinut orjaksi anasti. —
Jo silloin sinua säälin. —
Mutta tarkoin hän takasi,
Että on Kalervon perhe
Elossa Lapin rajoilla,
Köyhänä kalastajana.
Tienkin hän opasti mulle
Korven, vaaran, virran viertä,
Kuvasi kalaisen rannan,
Jossa on koti Kalervon.
Sen sinulle neuvon — lähde!

KULLERVO.

Sukuni, Kalervon perhe
Viel' elossa sortumatta! —
Majan aavistan matalan,
Järven rannalla salossa,
Kaskikaistalen sivussa;
Näen nuotat kuivamassa,
Ruuhen rannalle vedetyn.
Aavistus opastajana,
Sydämmeni harras kiihko
Mun tuolle majalle viepi. —
Kuulitko mitä enempi?

ILLI.

Jopa unhotin jotakin! —
Kuulin, kuink' iloitsi Unto,
Kun emäntä sun alenti
Paimeneksi. Ei avuksi
Taatollensa sielt' ylene
Poika; sammuva on toivo,
Into, uskallus, yritys,
Kosto, kuin vetehen soihtu,

Voimatonna vaan sihisten
Hiutuessaan.
Niin iloiten uskoi Unto.

KULLERVO.

Unto aikaisin iloitsi.
Sammuiko merehen päivä,
Kun se aallon alle vaipui,
Vaikka siitä yö iloitsi?
Yö surutta nukkui — päivä
Heräsi, yleni, loisti,
Yön vallan kukisti tyyten.
(Innoissaan.)
Paista nyt Jumalan päivä
Näiden poikien poluille!
Jo nyt tiedän työalani,
Tarkoitukseni tajuan.
Mut aseita tarvitsemme. —
Täss' isäni puukon tynkä.

JOUKKO.

Aseita, pojat, aseita

KOTRO.

Tässä meillä on aseita:
Kirves, kuokka, tuima tuura.
(Näyttäen tuuraansa:)
Tällä ratkon rautasalvat,
Lukot luhjon, puhkon päitä! —
Sullepa osoitan, Illi,
Että miestä on minussa,
Koti vallata vakava,
Miekan taikka tuuran annat!

ILLI.

Se näytä! tekoa toivon.
Mut ase parempi hanki.
Pian joutukaatte! Kohta
Tääll' on Ilmari ja Anja.

KULLERVO.

Vuoressa lukollisessa
Yllin kyllin on aseita.
Siis, pajalle miehet kaikki,
Rannan kautta kaaritellen,
Ettei seppo saa vihiä,

Ennenkuin teko on tehty,
Kuin Puhurin ryöstökulku
Hallayönä halmehessa. —
Seuran pettäjät tapamme!

(Lähtee oikealle puhaltaen torveansa; muut jälissä.)

KOTRO (lähtiessään).

Jänikset tapamme kaikki.

TUIRO (erikseen, muista jättäynyt).

Kunpa voisi näin alussa
Arvata edeltä kättä,
Minne onni kallistuvi,
Niin minäkin kallistuisin.

(Seuraa toisia.)

ILLI (viimeisenä, yksin).

Arpani on lyöty: Mieron
Laaja selkä on kotoni,
Sepon luona ei sijani
Tästä päivin. — Jo tulevat:

(Poistuu. — Ilmari ja Anja parin työmiehen keralla tulevat.)

ILMARI.

Täältä paimentorven kuulin,
Eikä ihmist' ainoata.
Karja vastahamme kulki,
Mihinkä emäntä eksyi?
Paimenen eväs on tuossa —
Missä paimen? — Missä miehet? —
Työväkeni? — Entä Illi?
Siimeksessäkö venyvät? —
Ohi on päivällislepokin.
Viihtyivät minulla ennen
Väkijoukot vääntämässä,
Vaikka tarvitsin satoja!

(Michilleen:)

Tuolla työnne — nyt käsiksi!

(Michet käyvät toimeen palolla.)

Mikä on kumma työväessä —?

ANJA.

Viisi, kuusi hallavuotta
Ei kovemmin koskettaisi
Kalevalan vainioita,
Kuin tuon korkean emännän

Tulo Ilmarin talohon:
Kodistasi, kaunis veljyt,
Siit' asti sopu hävisi,
Siit' asti lumikeränä,
Kylmänä, mojottavana,
Kasvoista kovan emännän
Työväelle päivä paistoi.

ILMARI.

Sisko, liikoja latelet.
Tunnen, kallis on sinulle
Veljesi etu ja onni,
Kunnia ja kuulu maine.
Siksi muut mun rinnallani
Näet varsin vaillinaisna,
Heissä suurennat jokaisen
Varjon — varjelet minua.
Maailmassa et minulle
Näe naista vertahista.
Mutta mun vikani sulle
Näyttävät näkymätönnä,
Kuin on varjot auringossa.

ANJA.

Näen kylläkin vikasi:
Olet liian armollinen.
Mutta ilkimys on Ilvo.

ILMARI.

Tuotako sanelet, sisko!
Sinut lempeäksi luulin,
Kuin sopi suvantolaisen —
Nyt vihasta kiehut! —

ANJA.

Moiti!
Oikeutta, lempeyttä
Puolustan vihoihin asti.

(Itkee.)

ILMARI.

Mulle Ilvo on alati
Ollut lempeä, suloinen,
Kuin valossa kukkaniitty.
Aina toimeva, älykäs.
Jos on ankara väelle,

Se hänest' on oikeutta.
Talon hyöty on hänestä
Ylhäisintä.

ANJA.

Väärä hyöty,
Jost' on joukolle vahinko. —
Hänkö lempeä sinulle! —
Ylpeyttänsä sinussa
Rakastaa kopea Ilvo.
Etuansa, voittoansa
Hän hakenut on sinussa.
Hevostakin hyödyksensä
Taputti ajajan kämmen;
Maidon-ahnas lypsäjäkin
Hyvitteli raavastansa —
Sen verran sinua Ilvo.

ILMARI.

Lyhyt on näkösi, sisko.
Et ole arvannut etua,
Rauhan liitto kun rakentui
Pohjan ja Kalevan kesken.

Rakkaudessa molemmat
Voittavat ja antautuvat.

ANJA.

Mutta miksi hän kivellä
Kosti orjan erhetyksen?

ILMARI (huomaa Ilvon ruumiin).

Taatto auta! — Vaimoniko?!
Tuossa! — Murhattu! — Verissä! —

(Vaipuu ruumiin luo; Anja kauhistuen loittonee.)

Täm' on Kullervon tekoa,
Kostoa kovaosaisen!
Anja, vaaditko enempi?

(Itkee.)

ANJA (loitompana).

Kullervon kamala kosto!
Voi sua, Kalervon poika,
Mikset murhannut minua!
Tai miksei sylisi vahva
Mua ryöstänyt iäksi?

Tuoni, nyt ota minutkin,
Paina virtasi mutahan
Toivoton, iloton impi. —
Tuossa kiiltävää terästä! —
Kullervonko puukon kärki!

(Pistää sen vyötaskuunsa. Lähestyy arasti seppoa.)

Veljeni, sinua säälin.
Soisin, sättisit minua,
Moittisit monipahaksi,
Kauas luotasi ajaisit —
Niin rumasti sulle haastoin.

ILMARI (ruumiin luona).

Näinkö sorruit mun suloni,
Pohjan tähti, täysi helmi,
Kalevalan kaunis toivo,
Suurten sulhojen ihanne —
Näinkö nyt manalle muutit!

(Nousten seisaalleen.)

Pois nyt kuokka! Tänne miehet! —
Kallis kantakaa kotihin!

1:NEN MIES (ruumiin luona).

Tässä on rutosti käynyt.

2:NEN MIES (kuin edellinen).

Käynyt on rutosti — käännös
Tehty Ilmarin talossa.

(Nostavat Ilvon kantotangoille.)

ILMARI.

Suomen on sopu rikottu,
Rauha särkynyt satoisa.
Raatajat rikokselliset,
Kurjat rankaisen kovasti.
Jos ei järjestys palaja,
Niin Kalevan kaikki urhot
Nostatan sotajalalle.
Nouse viisaus vakava
Suomen joukon johtajaksi,
Niin on oikeus perivä
Maan ja rauha. — Lähtekäämme!

ANJA (vähän jälessä, tarkastaen veitsen kärkeä).

Voipihan rikotun puukon
Seppo ehjäksi takoa —
Eikö rakkaus rikottu
Taas elämän työpajassa
Soveltuisi sointuisaksi?

(Seuraa toisia.)

KOLMAS NÄYTÖS.

Kalervon savupirtti. Seinillä ja orsilla aseita, metsäeläinten nahkoja sekä kalastuskojeita. Armi ottaa lapiolla uunista piiraita, joita Hiepra asettelee lautsoille ja pöydälle.

KULLERVO (astuu nyrpeänä sisään ja asettaa kalakontin selästänsä seinälle).

Kalakontti tuoss' on tyhjä.
Ei enempi mulle aalto
Kuin metsä otusta anna.
Hyvästi kalavetenne!
Suotta Illi mun opasti
Kalervon kotisijoille.
Ei mun mieleni levoton
Viihdy näillä työaloilla:

Suurilla sotakedoilla
Askaroivat aatokseni.
Näitä auhtoja ahoja,
Vesien kalakutuja
Voipi viljellä Potero
Isäni Kalervon kanssa.
Suuremmat minun suruni.
Jo sinulle, äiti, kerroin,
Että tänne on tulossa
Miesparvet eri kylistä,
Sorretut, sotaiset orjat,
Päiväläiset, palkkalaiset.
Niillä korkeat kukistan,
Suurväkiset, suursukuiset;
Mutta poljetut poloiset
Nurjan painon alta nostan.

ARMI.

Siitä kerroit, poikueni.

KULLERVO.

Sen sinulle yksin lausuin.

HIEPRA (erikseen, ivallisesti).

Mitäpä sitä minulle —

ARMI.

Mutta missä on isosi?
Missä vanhin veljyesi?
Olitte kalassa kaikki.

KULLERVO.

Jäivät rannalle molemmat,
Verkkoja levittelevät,
Suutuksissa, myrryksissä,
Kun en tarponut hyvästi!

ARMI.

Etkö tarponut hyvästi?

KULLERVO.

En osannut.

ARMI.

Viel' opitkin.
Työ on neuvova tekijän. —

Kiitos pilvien pitäjän,
Ett' on Kullervo kotona,
Poikani komea, pulska!
Vaikka vartomatta saavuit,
Outona kuin kiertolainen,
Niin sydämmessäni tunne
Sinut aavisti omaksi.
Silmäsi ja suumalosi,
Kutrisi koreat poimut
Sitten tuntoni tukivat.
Nyt sukumme suurin toivo
On kotona: — haava suurin
Sydämmessäni parani.
Mut kipua toista tunnen:
Siskosi, suloinen Terhi,
Hän hävisi, missä liekkin,
Taisi eksyä iäksi.

KULLERVO.

Minullako toinen sisko,
Tuota tyttöä parempi?

(Kouristaa käsivarresta Hiepraa, joka parahtaa ja väistyy.)

HIEPRA.

Kovin on kehnoja tapoja
Tuolla Kullervolla, äiti.
Sanot veljekseni — ennen
Sotapässiksi sanoisin.
Käypi kuin peto käsiksi,
Näpistellen, kouristellen.

ARMI.

Leikistä valitat, Hiepra.
Puita uunihin aseta,
Tulta laita!

(HIEPRA tottelee.)

ARMI (asettaen pöydälle ruokia).

Niinkuin lausuin,
Sulla kaks oli sisarta,
Kaunista, hyväsukuista.
Toinen marjassa hävisi
Kuumana kesäsydännä.
Se äidin sydäntä särki.
Minä tyttöä haeksin
Vuoret, laaksot, metsät, rannat,

Poropeurana samosin.
Huutelin joka mäellä,
Joka tuulelta kyselin,
Kuulustelin kulkijoilta.
Turha — en tytöstä kuullut
Ääntä enkä hiiskausta.
Taisi mennäkin manalle.

KULLERVO.

Miksi on onneton sukumme?
Mikä on veremme vamma?

ARMI (kuin itsekseen).

Meillä mahtanee veressä
Kangastuksia asua.
Ne haira-unihin vievät,
Pettävät ja eksyttävät.

KULLERVO.

Mut on muutakin minussa:
Vuorenraskasta, tylyä,
Imatrata riehuvata —

ARMI.

Sit' elä kysele multa.
Jumalten tekoja tutkit.
Kenties on kova osasi
Kiihkoissa hillittömissä,
Ristiliekkien palossa,
Himoissa hävittävissä.
Kentiesi perintövaino
Rauhan rosvosi sinulta.

KULLERVO.

Rauha ei minun iloni.
Sukuni perintö: vaino —
Siinä mun vereni herkku.
Äiti, tuo sotisopani! —

ARMI.

Hillitse veresi kuohu!
Tässä ruoka, syö levossa,
Viihdy äitisi ilona.

HIEPRA.

Se minulle riemun toisi,

Kuka toisi Terhi siskon.
Kovin on vieras veljekseni
Kullervo, kamala, synkkä.
Käypi kuin tulessa aina,
Kuumetta, kihoa täynnä.
Sinä syöttelet hänelle
Kalakukot, porsaspaistit,
Piirakat ja piimävellit —
Ennen sutta syöttelisin.

KULLERVO (kopristaa Hiepraa kädestä kuin edellä).

Näin, susi, sinua lemmin.

ARMI (sovitellen).

Siskon mieltä ei sinulla.
Muista, aina on sinua
Kotiliesi lämmitellyt,
Oma vanhin vaaliellut.
Veljesi sotaverona,
Orjan kurjalla osalla
Kasvoi kuin katajapehko
Kuivalla kivimäellä

Karkeaksi, kartuiseksi,
Mutta mieheksi yleni.

HIEPRA (ivalla).

Mieheksi — hyvinkin miesi!

(Lähtee ovesta.)

ARMI (Kullervon ruokaillessa).

Eipä kuullut Kullervoni
Rakkauden rastaslaulun
Kehtoansa kiikuttavan.
Ei hyväilyt, hyssytykset,
Sydämmen simainen kieli
Orjan itkuja hivellyt;
Vaan kova, vihainen vitsa
Pienoisen verille pieksi
Kolkon Untamon kotona.

KULLERVO (pyyhkien silmiään).

Emo, laulusi lopeta!

ARMI (jatkaa).

Sitte kuin isoksi kasvoit,

Kasvoi ruoskakin isoksi,
Raskas taakka raskaammaksi.

KULLERVO.

Elä jatka, äiti kulta!
Kyyneleitäni häpeän.
Minunko pojan poloisen
Piti onnesta iloita
Äitini sydämmen luona.

ARMI.

Nyt kotisuloa nauti!
Näet lieden lämpiävän,
Tuossa leivokset levällä.
Tässä sun emosi vanha.

KULLERVO.

Niinp' on tässä sun tukesi.

(Kalervo ja Potero tulevat sisään.)

POTERO.

Täällä se Kalervon toivo
Syö emon makupaloja,

Uunin lämpimän lekossa.
Mut ei tarpoa osannut,
Ei sopinut soutajaksi.

KALERVO (äkäisesti Poterolle).

Suuta on sullakin enempi,
Kuin tekoja, poika parka!

ARMI.

Ei sopinut soutajaksi,
Töihin suurihin sopisi.

KALERVO.

Turhia uneksit, eukko.
Joka on pientä pieneksinyt,
Ei se suurihin sovellu.

ARMI.

Ei ulapan haaksi voisi
Kulkea kotivesillä!
Pienen puukon veistotöihin
Suuri säilä ei sopisi;

Ei komea kotka viihdy
Pääskysen pesätiloilla.

POTERO.

Eipä se emoni mulle
Syöttänyt sydänkeriä,
Vaikk' olen raatanut ikäni
Kalervon karuja maita,
Suvet, talvet tarpoellut
Verkkoja kotivesillä.

KULLERVO (julmistuneena Poterolle).

Mihin kelpaisit katala!

KALERVO (on istunut verkon kudontaan).

Pula on paha pojista,
Hulttioista. Tuossa vanhin
On veljessodan ajalta
Raajarikko, ontujalka,
Työhön heikko — tuo Potero.

POTERO.

Syttyikö sota minusta?
Itse käskit — tottelimme.

KALERVO.

Jospa silloin ei olisi
Sodittu ja suitsutettu
Veljesten verivihoja,
Niin nyt: — Ahjoa sisässä
Teissä on sotatuleksi,
Tulta vaaran valkeaksi.

KULLERVO.

Siin' oletkin oikeassa.

KALERVO.

Tuli Kullervo kotia,
Ilmestyi kotipihalle
Kuin tyly, levoton Tuoni,
Hämmästytti ja peloitti,
Kuin haudan takainen aave.
Tuli kuin merestä miekka,

Hyökyaaltojen ajama,
Jota ei etsiä osattu. —
Mut on raiskattu, piloilla,
Raajarikkoinen tavoilta,
Kuin meren petojen veikko,
Raju, myrskyinen, väkevä,
Hillitön tajuttomasti,
Kelvoton elämän työhön,
Turmeltunut turmelija.

ARMI.

Kalervo, Kalervo hurja!
Vimmatust' olet vihassa.
Oman poikasi kuvailet
Kurjaksi, avuttomaksi.
Mistä kiehut ja kohiset?
Kuinka on kalassa käynyt?

KALERVO.

Teljot rikkoi, airot katkoi,
Nuotan tarpoi tappuroiksi,
Kalat liivaksi litisti —

Järjetön koko tenava! —

(Kalervon raivotessa on Kullervo repinyt tekeillä olevan verkon Kalervon käsistä.)

Tässä viimeinen tuhonsa.

ARMI.

Tuoko raivon toi sinulle,
Ett' on poika puol'tekoinen,
Ettei mierosta palannut
Täydellisnä tähkäpäänä!
Tee osasi, hoida häntä!
Ei vihassa vilja kasva.
Nuoren on ikä edessä
Oppia osaamatonta.

KULLERVO.

Kaikkiko mua vihaavat?
Siskot, veljet, taattonikin,
Sukuni, jota sureksin!
Sinä yksin, äiti armas,
Ystäväni muit' ylinnä.
Annas, lyön lihattomiksi,

Luuttomiksi kurjat luhdon.

(Karkaa isänsä kimppuun; Armi menee väliin.)

Pois välistä!

ARMI.

Su.. sukusi! —

KULLERVO.

Ei ole sortajat sukuni,
Väärät miehet veljiäni.
Väisty, äiti!

ARMI.

Mut isäsi! —

KULLERVO.

En isäksi tunne tuota,
Jolla ei isän sydäntä.
Mitä antoi hän minulle?
Elämän kiroja täynnä,
Osattomat orjan päivät,
Puukon —

(Viskaa veitsen tyngän lattiaan.)

tuossa sen murena!

KALERVO.

Terä murtunut oletkin,
Et ehjäsisuinen urho.

KULLERVO.

Kuin koko Kalervon heimo.
Mitä säästitkin minulle?
Korven kolkon, viljattoman,
Maata, vettä kansatonta.
Paras sulta on perintö:
Kosto, kosto Untamolle!
Siksi viel' elossa viihdyn.

POTERO (väistyy nurkkaan verkkotyö kädessä).

Paras soppehen paeta,
Tästä tuisku on tulossa.

ARMI.

Kuulitko mit' on povessa
Kullervolla?

KALERVO.

Kuulin kyllä.
Taisin tuimaksi ruveta,
Näin kun syyttelin sinua.
Kentiesi sotahan synnyit,
Sukukoston suorijaksi.
Siis isäsi neuvo kuule:
Ensin käy Lapissa, poika! —
Ne veljessodan edellä
Mulle maksoivat veroa. —
Lappi valloita, veroita,
Rikastu, kokoa joukko
Ympärillesi ylevä.
Sen avulla vasta voitat
Untamon veriset urhot,
Suoritat sukusi koston.

KULLERVO.

Neuvosi himolla ahmin,
Minkä oikeaks' älyän.
Mikä on minusta väärä,
Sitä inholla hyleksin.

ARMI (kuin itsekseen).

Miksi taaskin veljesvaino?
Sitä kun kuvittelenkin,
Niin sisuksiani syöpi
Kuin vihateräinen veitsi,
Muistot kauheat heräävät. —
Toki muuta en tajua
Sovitusta arvokasta
Kuin veren verestä, koston.

KULLERVO.

Meill' on yhteistä jotakin.

KALERVO.

Yhteistä viha verinen.

ARMI.

Mutta syyttömiä säästä!
Et opettajaksi huoli
Sutta, ilvestä, repoa,
Et verenhimosta riehu
Etkä surmasta iloitse,

Vaan iloitset oikeudesta,
Väärästä vihassa kiehut.
Siksi väärä mahti murra!

KULLERVO.

Siksi Untamon kukistan
Majoinensa, mantuinensa,
Hävitän sukuni syöjän.

ARMI.

Kun eläimen pienimmänkin
Tapat, sit' elä kiduta.
Ihmistä enemmin sääli.

KULLERVO.

Säälisinkö säälitöntä?

KALERVO.

Nainen ei sotaa älyä.
Säälikö sukuas' Unto,
Kun hävitti viljat, karjat,
Naiset, lapsetkin tuhosi,

Kartanot poroksi poltti?
Tee kuin on setäsi tehnyt!

KULLERVO.

Muilta en ota tekoja,
Toisten toimiteltavia.
Omat mulla on tekoni.
Täältä ne sikisi, syntyi
Syvältä sisimmästäni.
Nyt ne pyrkivät paloksi,
Miehen päästä miekan päähän.
Emo, tuo sotisopani! —
Miekan vyölleni varustan.
Sen olen takonut itse
Sepon suurimman pajassa.
Tuolla keihäs, jousi, viini,
Nuoleni vihaiset, vinhat. —
Ne sepon pajasta ryöstin. —

(Edellistä lausuen pukeutuu varuksiinsa.)

Nyt olen sotajalalla.
Vainoveikot kun tulisi,
Näyttäisin sukuni voiman!

ARMI (autettuaan Kullervon varustautumista).

Kun kerran sotia käynnet,
Niin sieltä palatessasi
Tuo kotihin kaunis rauha,
Muodossa hyvän miniän,
Oman Suomesi sukua,
Joka on liukas liikunnalta,
Aina ahkera käsiltä
Eikä riitoja rakasta. —
Tarvitset sukusi jatkon.

KULLERVO (erikseen).

Anja, oisitpa omani!
Nyt sun näyttäisin emolle.

KALERVO.

Kunpa en riutunut olisi,
Harmennut, hatarajalka,
Kanssasi tulisin, poika.

POTERO.

Min' en vain sotia suosi

Enkä jättäisi taloa. —
Ethän vaatine, isäni? —
Jalkoja minult' ei riitä
Silvottavaksi enempi.
Kaks on kättäni — satakin
Kättä työmme tarvitsevat.
Hupsu tahtonee tapella.
Ei sodat sotien lopu,
Jos n'ei hilliten häviä.

(Hiepra juoksee läähättäen sisään.)

ARMI.

Mikä tuska on tytöllä?

HIEPRA (hätäisesti).

Oi isoni, oi emoni!
Uusi on tuho tulossa:
Kuin vihainen hurttaparvi,
Sata miestä miekallista
Vierähti ylitse kasken,
Sen rähisten, tuon kohisten,
Tänne ryskäen tulevat.
Suussa soittivat sanoja:

„Kullervo Kalervon poika“.
Ei hyvää se huuto tiedä.

POTERO.

Kullervon keralla kosto
Käy Kalervon kantapäillä.

HIEPRA.

Varjele vakainen luoja!

KALERVO.

Sepon miehiä ovatko,
Vaiko Untamon uroita?
(Kullervolle.)
Ehkä etsivät sinua.
Mun sukuni surmannevat.
Aseihin joka elävä!
Kirves, keihäs, miekka!
(Muut, paitsi Kullervo ja Armi, hapuilevat hätäisinä aseita.)

KULLERVO (levollisesti).

Maltu,
Rauhoitu, Kalervo vanha,
Tässä on sukusi turva.

KALERVO (pelokkaana).

Turvaksi sinua toivoin —
Taisit tulla turmioksi.

(Parvi miehiä, erilaisissa asevaruksissa, astuu sisään; Kotro, Mutru, Kitka, Tuiro ja Pouru etupäässä, Illikin keralla.)

KOTRO.

Terve kaukainen Kalervo!
Kullervo ylinnä terve!

MUU JOUKKO.

Kullervo ylinnä terve!

KULLERVO.

Terve teille, toverit,
Karkulaisten kaunis joukko!

JOUKKO.

Vapaita olemme kaikki!

KULLERVO.

Valloillanne — ei vapaina.
Puoliorjia olemme.

Silloin meillä on vapaus,
Kuin on kullakin osansa,
Toisen toista sortamatta.
Sortajat kukistakaamme!

JOUKKO.

Sortajat kukistakaamme!

KOTRO.

Tässä parvi on tukeva,
Kovan, katkeran kokenut,
Työmiestä joka alalta,
Sotaorjat, ostokansa,
Joukko vankka valmihina,
Kun on tarvis taistelua
Vapauden, toivon tähden.

JOUKKO.

Vapauden taistelua!

MUTRU.

Kullervo, kuleta meitä
Ryöstölle rikasten miesten,

Kullan kiiltävän jaolle.
Aika on varsan vaivatunkin
Helat helkkyvät pidellä.

KITKA.

Kulta on kukka väärän vallan.
Kullervo, kuleta meitä
Ruokapöydälle jalolle!
Kun on vatsa vahvistettu,
Pääkin pystyssä pysyvi.

TUIRO.

Kullervo, kuleta sinne,
Miss' on piikoja pidellä
Taikka korjata kotihin.
Mikä on miehelle vapaus
Vailla vaimon kahlehia.

POURU.

Kullervo, kuleta sinne,
Missä murramme ikeemme,
Missä käskijän kädestä
Ruoskan riistämme iäksi!

KOTRO.

Kullervo, kuleta meitä,
Kautta taistelun tulisen,
Isännäks' oman kotimme.

KULLERVO.

Paljon toivotte. Minulla
Yksi vain on toivo: — kosto.
Miehet, seuratkaa minua,
Luottaen, lujalla mielin.
Min' olen syntynyt sotihin,
En rauhan rakennustöihin.
Elämä minua hylki,
Potki pois joka polulta,
Ryösti mun joka osani.
Nälässä hivuessani
Minulle kiven kurotti.
Rakkautta kun halusin,
Voitin hurjat herjaukset.
Kun kurja kotia etsin,
Löysin suortuvan sukua,
Mutta en suvun sydäntä. —
Mitä nyt hukata voisin.

ARMI (itkien).

Äitisi hukata voisit.

KULLERVO.

Sulle, äiti, on parempi
Surmassa suloton poika. —
Kotro, kuulitko seposta?
Hän onko sotajalalla?

KOTRO (vetäen Illin esille).

Astuhan esille, Illi! —
Tässä on vakoilijamme,
Hän voi kertoa seposta.

KULLERVO.

Tiedätkö jotakin, kerro!

ILLI.

Siihen viikot vierähtävät
Ennenkuin aseissa seppo.
Aluksi suru ajeli
Neuvotonta miespoloista. —

Olihan emäntä kuollut,
Työväki ase kädessä —

KULLERVO.

Niistä ei enempi. — Jatka! —

ILLI.

Sitten usvana surukin
Laski, vaihettui teoiksi,
Helmitti sepon elämän
Rohkealla työhalulla.
Yöt päivät vasaranpauke
Sitten on pajasta kuultu,
Metsässä säkenet nähty.
Kaikki on Kalevan kansa
Käsketty sotajalalle. —
Tarkoitan vapaita. — Mutta
Aseitten taonta kauan
Vaativa on viivytystä.

KULLERVO (kuin itsekseen).

Viikon, kaksi — kuukaudenkin.

ILLI.

Se vähintä.

KULLERVO.

Nyt asetu
Piilopirttihin salolle.
Sieltä silmällä pitele,
Vakoele, kuulustele,
Kuin käen vireä piika,
Ilmarin varustustöitä.
Mulle toimita sanoma
Maan, veden tai ilman tietä.
Kuulitko?

ILLI.

Käteni annan,
Että kuulin ja tajusin.
Min' olen Pohjolan perua,
Jolt' ei keinot kesken puutu.
Laitanpa sanoille siivet
Viestin tuojaksi sinulle. —
(Eriksseen.)
Hiiskuisinko, ett' on Anja

Myöskin liittomme apuna! —
En! — hänelle siit' en hiisku.
Eikö oikeus minulla
Toivoa olisi —

KULLERVO.

Veikot!
Sotaonni on minussa:
Veressäni voiman tunnen,
Täynnä voittojen oraita,
Taimia verisen viljan.
Nyt Lapin aloille käymme!
Luopiot, veronalaiset
Heimot siellä suostutamme
Liittohomme.
Sen hyvällä, tuon pahalla.
Sielt' apuväkeä tuomme
Ja varoja valloitamme.
Sitte, kuin lumivihuri
Tuiman tunturin laelta,
Sieltä syöksymme takaisin,
Purevina, polttavina
Untamon kukistamaan.

Se minun tekoni terttu,
Ihana verirypäle! —

(Ikäänkuin näyssä.)

Itse Untamo loassa,
Koko heimo hengetönnä,
Talot poltetut poroksi,
Vilja, karja kaikki viety.
Tuo on siinto silmissäni
Kuin verinen iltarusko
Päivän myrskyisen perästä. —
Ensin, veikot, tunturille!

JOUKKO.

Tunturille, tunturille!

KALERVO.

Ihanast' uneksit, poika!
Vielä vanhana vapisten
Kuulen kiihkosi kohinan:
Mun oman vereni kiihkot
Oman poikani povessa.
Ota onni retkellesi! —
Kalervon pojalle voitto!

JOUKKO.

Kalervon pojalle voitto!

ARMI (syleillen Kullervoa).

Itkuni ihana poika!
Mene, voita ja palaja!

KULLERVO.

Pois suruiset, hennot itkut!

(Irtautuen Armista.)

Hyvästi, emoni vanha,

(Joukolle.)

Joukko uljas, voiton tielle!

(Lähtee joukossa.)

JOUKKO (lähtiessään.)

Voitontielle, voitontielle!

POTERO (tuumivasti).

On sitä elävä tuota
Kullervoa kaikitenkin.
Taisi syntyä sotahan.

Moni on raiska rauhan töissä,
Mutta melkoinen sodassa,
Tappelussa tuima urho.
Sekö lie kunto Kullervonkin.

NELJÄS NÄYTÖS.

Syksyinen sekametsä partaalla kohisevan kosken, jonka ryöppy sumentaa ilman. Ilta-aurinko haamoittaa sumun läpi. Kullervo joukkonsa etupäässä ratsastaa vasemmalta.

KULLERVO.

Miehet, kantajat verojen,
Lapin vankat valloittajat,
Tässä on lepouspaikka
Pyhän kosken partahalla.
Tässä valmistua voimme
Uuden rynnäkön varalta
Vasten Untamon kotia.
Nyt on Lappi liitossamme,
Siit' on joukkomme väkevä.
Tässä urhot uskolliset,

Ei minulle eikä muille,
Vaan edulle yhteiselle.
Meillä on satoisa syksy,
Elonkorjussa olimme.
Ensi kerran nyt palajan
Mun omalta pelloltani,
Sotapellolta jalolta.
Mut en vielä voi iloita
Ennenkuin on koston niitto
Untamon kylissä tehty —
Surma veljen sortajalle!

JOUKKO.

Surma veljen sortajalle!

KULLERVO (laskeutuen ratsulta).

Urhot, nyt levätessänne
Saalistanne nauttikaatte!

(Joukko asettuu ryhmiin.)

Mutta muista, kelpo Kotro:
Vahvat valvoen olemme.
Siksi vartijat aseta,
Korviksemme, silmiksemme,

Tielle taakse ja etehen,
Ettei leikissä leväten
Vaara, uhka unhottuisi.

KOTRO.

Käskyjäsi täytän. — Täältä
Illi sulle tuo sanoman.

(Toimittaa vartijoita ja järjestää joukon.)

KULLERVO.

Käy likemmä, Illi, lausu,
Tuotko tuimia vihoja!

ILLI.

Kysytkö tätä sydäntä? —
Se sinulle lemmen tuopi.

KULLERVO.

Nyt en lemmestä laverra, —
Sotatietoja haluan!

ILLI (ensin säpsähtäen, jatkaa).

Toisin on Kalevalassa:
Siellä Untamon avuksi

Joukko noussut on jalalle.
Väinö, Ilmari ja Kauko,
Kalevalan kuuluisimmat,
Joukon johtajiksi käyvät.
Jollet nyt visusti riennä
Miekan työhön,
Niin petät sukusi koston,
Murrat veljiesi toivon,
Vapautemme —

KULLERVO.

Vaiti vaimo!
Sit' ei urhoksi sanota,
Jok' ei tunne tehtäväänsä. —
Tähän asti teit hyvästi.
Nyt edellä joukon juokse
Untamon talohon yöksi. —
Hyvinkin ehätät sinne
Kekriaaton juominkihin.
Silloin yöuni on raskas,
Kaikki nukkuvat hakoina,
Pää pökerö, mieli tylsä.

Siellä sirkkana sirise,
Vaikk' oletkin kaunis käärme.

ILLI.

Ihanasti haastat, urho.

KULLERVO.

Kaikk' unessa Untolaiset
Juovuksissa kun rypevät,
Silloin mulle tuo sanoma,
Hiivi noitana. Jytäkkä
Silloin nouseva on julma,
Veljien verinen kylpy.

ILLI.

Tottelen, Kalervon poika.
Kärpän korvin, saukon silmin
Tarkoin kuulen ja tähystän,
Tuulena sanoman saatan. — —
Mutta kuulehan! — Ihana
Ajatus minussa nousi.

KULLERVO.

Mik' ajatus?

ILLI.

Yösydännä,
Kun on Untola unessa,
Kun pirtissä raskas kuorse
Hämmentää sirinät sirkan —
Minä piistä lyön kipinän,
Uunille pärekasahan,
Seinän luo viritän taulan: —
Untamon upea pirtti
Tuokiossa on tulessa!

KULLERVO.

Sen jos hekkuman sinulle
Soisin, ainapa katuisin:
Onneni varas olisit.
Itse tahdon rinnastani
Puhkaista vihapukaman,
Tuon äkämän, myrkkypahkan,
Joka paisui Untolassa,

Itse sen ulos puserran
Untamon suvun tapoksi.
Siitä nautin, siit' iloitsen. —
Sulta polton, surman kiellän.
Mitä käskin, tee se! — muut' ei.

ILLI.

Mielikses on mielikseni,
Voittosi minulle voitto.

KOTRO (Illille).

Mesi on ammoin katkeraksi
Käynyt Kullervon veressä.

ILLI.

Kuin veressä aimo miehen. —
Minä riennänkin edellä.
Jää hyvästi, Kotro! —

KOTRO.

Riennä!

ILLI (erikseen).

Saisin Kullervon omaksi,
Suven syömättä eläisin,
Päivittäin sen pään pesisin,
Joka huomenna sukisin,
Illoin kantaisin sylissä,
Haahkan höyhenille veisin,
Silkkivaipoin peitteleisin.

(Lähtee.)

KOTRO (Kullervolle).

Joukossamme on Onervo,
Noita taitava Lapista.
Siltä salli kuulustella,
Kuinka käypi rynnäkkömme,
Onnistummeko hyvästi.

KULLERVO.

En kysy kylästä mieltä.
Tapaukset on minussa.
Minusta ne puhkeavat,
Kuin väkevä multa tuopi
Povestansa paisuvasta

Riistan ynnä rikkaruohon.
Niin tekoja hautuneita
Minusta käteni kautta
Puhkeaa terälle miekan.
Mitä tietäisi Onervo?

KOTRO.

Mitä puhkeaa sinusta
Tekoja, ne tiedustella
Voipi hän jumalten luona.

ONERVO.

Mulle miekkasi ojenna
Hetkeksi. Sen kautta kuulen,
Mitä aikovat jumalat.

KULLERVO.

Miekkani sinulle? Ainut
Kylkikumppalini!

ONERVO.

Tiedä:
Jumalissa juoksun määrä
Eikä vallassa väkevän.

JOUKKO.

Jumalissa juoksun määrä.

KULLERVO.

Uupuneitako olette,
Vailla rohkeutta, raukat!

(Joukko murisee levottomana.)

Voittekin kysellä — tuossa
Miekka lapsille leluksi.

(Ojentaa miekkansa Onervolle, jonka ympäri osa joukosta taustalla kiertyy kehäksi.)

Minä en taikoja kysele.
Mulla vastaus vakava
Tarkkana on tunnossani. —
Nytpä tyhjä on sivuni,
Kuin oli ennen onnetonna,
Orjana mun ollessani. —
Missä tyttö, jonka löysin
Rannalta, vesikiveltä?
Tänne tyttö!

HIPPO (vanhus joukosta, tuopi pelokkaan mierontytön esille).

Tässä hempu.
Sulle hoitelin poloista.

KULLERVO (vanhukselle).

Etsi saalisten seasta,
Kanna tänne kaunihinta,
Mit' olen ryöstänyt Lapista.

(Hippo menee noutamaan.)

Miksi noin vapiset, vieno?
Miehesi minusta löysit,
Etkä huonointa tavannut.
Tässä linnani upea,
Kaaritaivas kattonamme,
Paksut hongat patsahina,
Päivin aurinko ilona,
Öisin tuohukset tuhannet,
Lehtipuut livertävien
Laululintujen pesinä,
Koski soittaja komea.
Eikö miellytä sinua?

Tuossa huovit, hääväkeni.
Sinä morsian ihana.

MIERONTYTTÖ.

Näin resuinen tyttö raukka.

KULLERVO.

Sinut suurille saloille
Haltijattareksi nostan.
Itse valtikan anastan
Metsän haltijan kädestä.
Kaiken riistan, rikkauden
Tälle joukolle jakelen.

MIERONTYTTÖ.

Sinä kerrot kiehtovasti,
Haastat outoja satuja,
Kuin unessa aavistelet,
Halujani houkutellen.

(Hippo tuopi vaatteuksen.)

KULLERVO.

Tässä sulle on parasta,

Kaunihinta, hempeintä:
Vyöt, hamoset, huivit, helmet.
Tuossa vielä kautokengät
Kepeät — ne kaikki ryöstin
Oman äitini varaksi.
Sinut kun vien äidilleni,
Niin ne nyt sinulle annan.
Tuonne metsähän ravista
Yltäsi risaiset rievut,
Siellä uusihin pukeu!

MIERONTYTTÖ.

Mies komea, mulle annat
Aimo kallihit kapiot!
Silkit, helmetkin soreat! —
Tämäkö olisi onni!
Alkaisiko tästä nousta
Se kadonnut kaunis päivä, —
Sodanko verestä mulle
Onnen kultavyö kohoisi —?

KULLERVO.

Mene männikkösalihin,

Pukeu! — palaja sitten!

(Alta kulmien ja pelon alaisena tyttö vielä tarkastaa Kullervoa kuin arvoitusta ja menee.)

Tahdon nauttia sinusta,
Onni, ennenkuin pakenet.
Kyllin aavistan — ihana
Onnenhetki hilpaseiksen,
Kuin salaman lento yössä,
Jälen jättäen pimeän.

TUIRO (syrjässä naisen kera).

Sulta, Kotro, en kadehti
Illiäsi; — täss' omani,
Jonk' olen ryöstänyt Lapista
Vanhan kultansa sylistä.

KOTRO (halveksien).

Pidä tuo omasi!

KULLERVO.

Riita
Pois välistä miesten, joilla
Työ on yhteinen edessä!

Nyt leväten leikkikäätte.
Hippo, soita kanneltasi,
Koston kaikuja viritä.
Olet vanha, vaivan nähnyt,
Muistosi sotia täynnä.

HIPPO.

En ole Väinö soittajaksi,
Toki päästelen parasta,
Mitä on neuvonut ikäni,
Sen iloja, tuon suruja,
Vihojakin, vimmojakin.

JOUKKO.

Soita, soita!

ONERVO (kehän keskellä).

Loitsuhyppy
Alkakaamme! Ensin hiljoin
Notkukaa, kuin rannan ruoho
Aallon heikon heiluttaissa.
Sitten kiihtyen kovemmin,

Niinkuin aalto ankarampi.
Tahdon taivasta lähetä.

(Taustalla Onervon ympärillä näkyy hitaita hyppyliikkeitä; Onervo miekka kädessä liikehtii keskellä. — Hippo vienosti soittaa kannelta. Liikkeet vähittäin kiihtyvät.)

POURU (ensin seuraten syrjästä).

Ihmisten iloita suovat,
Kuulema, jumalat. Siitä
Mieltyvät iki hyviksi,
Avuksemme innostuvat
Tuiman taistelun ajalla.
Siis iloa, karkeloa,
Sotahyppyä rajua!
Miehet, naiset!

ÄÄNIÄ JOUKOSTA.

Karkeloa!

MUTRU.

Mies ei hyppele hevillä.
Astunta on arvokkaampi.
Kuka maksaisi hypystä!

KITKA (avaten eväskonttia).

Enkä jaksa nyt hypellä.
Vatsa vaativi veronsa.
Tanhut säästän tappeluiksi.

KOTRO.

Käytkö, Kullervo, keralla?

KULLERVO.

Siihen ei iloni riitä.
Minust' on tapettu tanhu,
Mieli hilpeä, iloinen
Surmattu sukuni tähden
Kapalossa, kehdossani.
Tanhuisinko, pyörittäisin
Naiset nauramattomiksi,
Ne sumuksi höyryttäisin,
Kuin tuo koski vaahtopäänsä,
Pimittäisin päivän silmän,
Ilosta surun tekisin, —
Siksi kartan karkeloita.

KOTRO.

Täm' on loitsuhyppy, siksi —
(Yhtyy kisaan.)

MUTRU.

Sota on sulle karkeloita.

KULLERVO.

Sota, kosto, hurmevirrat! —
Nekö vain himoja mulla? —
Tunnen muutakin kihua
Rinnassani riehuvaksi:
Lemmenkiihkoa tulista,
Joka leimahtaa levossa.
Tytön tuolla nähdessäni
Tien ohessa, virran luona,
Tuntui kuin sotatuleni
Kaskiliekkinä palaisi.
Miksi miellyinkin hänehen,
Mieron ryysykiertäjään?
Hänt' en päästänyt paolle,
Vaikka reuhtoikin rajuna,
Mua parjaten pahasti.

Lopulla rukoili raukka.
Miks' en ryöstänyt sodassa,
Kuin nuo muutkin, mieluisinta?

MUTRU.

Aikansa joka himolla.
Vaihetushaluinen luonto
Nälästä janohon viepi,
Rakkautehen vihasta.

KULLERVO.

Tuolt' on hän tulossa, poistu!
Onnea syleillä tahdon
Kiihkeästi, hurmatusti. —

(Mutru syrjäytyy.)

Tule, tyttöni solakka,
Hentonen kuin heinän korsi.
Mut olet keväinen heinä,
Et ole syys, tuo keltalehti.

MIERONTYTTÖ.

Itse varteni somistit,
Itse annoit helmet, kullat.

KULLERVO (ottaen tyttöä kädestä).

Soma on siro kätesi,
Punakin vieno poskillasi,
Sarastus ihanan päivän,
Joka on nouseva verestä. —
Miksi, tyttöni, vapiset?
Mikä on hohto silmissäsi?
Kyynelkö? — valon pisara
Puhtauden auringosta!
Se herahti poskellesi,
Siitä se aholle vieri —
Eikä sielt' ikinä nouse.

TYTTÖ.

Eikö se sumuna nouse
Tuonne päivän silmän alle?

KULLERVO.

Onko tuo sumu ylennyt
Onnetonten kyynelistä?
Minunkin suruni oisi
Noussut päivän nähtäville,

Ukon ylhäisen etehen.
Sin' olet älykäs tyttö.

TYTTÖ.

Vieras — niin tutulta tunnut,
Outo — niin omahiselta.

KULLERVO.

Mierosta olen minäkin,
Kovan onnen oppilapsi,
Mieron saunan löylyttämä.
Siksi tuntunen tutulta,
Siks' ehkä sinuhun miellyin,
Kun olet mieron hylkylapsi,
Kuin minä.

TYTTÖ.

Sinäkin hylky?

KULLERVO.

Näen kyynelvirrassasi,
Kera sun surusi vuoksen,
Vuotavan omat suruni.

Noin oletkin kiehtovaisin.
Surunkaunis mun suloni.
Likemmäksi sun likistän. —
Taas vapiset, tyttö riepu.

TYTTÖ.

Vapisen tulematonta,
Jonka aavistan tulevan.
Niin sulla sylissä istun,
Kuin venossa vierevässä
Virran kiihkeän vesillä,
Kurimuksen kurkun suulla:
Huimaus sydämmen alla,
Pelon ja sulon hivellys
Neuvottomassa povessa. —
Jollet pettäisi minua.

KULLERVO.

Petkuttaja on elämä,
Lupaaja, sanansa syöjä,
Kukkiessansa ihana,
Täynnä toivoja hyviä,
Kirjavata kangastusta.

Mut kesällä käypi halla,
Kaiken toivon vie kukalta,
Jää syksylle keltalehdet,
Pihlajan hapan hedelmä.
Tunnetko tuon kalman löyhkän?
Lehdet sen varistessansa
Huokuvat, nuo kuolevaiset.
Elämän joka kukalla
Raihnan siemen on povessa.
Tuo koski lopulta yksin,
Mahtavin, sotaisin voimin,
Riehunalla, pauhinalla
Ilmaisee elämän työtä.
Sinunko sopisi, tyttö,
Ilman nautinnon iloa
Kuihtua ja kuivettua
Talven tuiskujen omaksi?
Nyt, kaunis, kukoistat vielä,
Läpi kyynelten hymyilet.
Säästäisitkö tuon sulosi
Nauttimatta soitimesta
Luonnon lintujen tavalla.
Minussakin voima lyöpi

Tässä rinnassa rajusti.
Miks' en antaisi sinulle
Voimastani? Miksi emme
Elon kuohunta-ajalla
Omistaisi sen mehua,
Ennenkuin tuleva raihna
Varastaa ilomme tertun?
Miero ei suloja suonut —
Soiko sulle? — ei minulle.
Katkeruutta se jakeli.
Siksi nyt omat sulomme
Vaihtakaamme! Itsessämme
Yksin on elämän suoni,
Nautinnon parahin lähde.

TYTTÖ.

Noin ei haasta halvat miehet —
Näen sankarin sinussa.

KULLERVO.

Tahdotko kisailla tuolla
Karkelossa?

TYTTÖ.

Pois ivasi!
Itkuhun ilommin suostun
Kuin kisoihin ihmisjoukon.
Muistot synkät on minulla.

KULLERVO.

Sin' olet mulle muokattuna,
Sotaurholle sopiva. —
Näetkö, luonto on sumussa,
Kostea, himokas pilvi
Maan povella piehtaroipi.
Aurinko, elämän silmä,
On samea; kaikki voimat
Sokkoina hapuelevat,
Tavoitellen toisiansa.
Kuumetta ne kutkuttavat,
Kihnuttavat kiihkojansa.

TYTTÖ.

Lehdet puusta langennehet
Eivätkö lahoa tuossa?

KULLERVO.

Ne palavat päälletysten,
Nauttivat palamisesta.

TYTTÖ.

Haastat outoja sanoja.

KULLERVO.

Tuonne kuusten suojuksehen
Käymmekö? Ihana kuume
On jo vihkinyt veremme.
Siellä leikimme vapaina
Nuoruutta nopean hetken. —
Pois itku, typerä tyttö!
Miksi tuota?

TYTTÖ.

Muistojeni
Haikeutta haihattelen,
Kokemusteni kovuutta
Raukka itken,
Mieron polkuja pahoja

Vaikeroin.
Itken kuin iloton lintu,
Eksynyt emon pesästä
Kurjan kohtalon omaksi.

KULLERVO (tyttöä hyväillen).

Sinut vien kotimajoille,
Ihmisten ilotulille.

TYTTÖ.

Niin minulle pantti anna,
Jollet pettäne poloista.

KULLERVO.

Tässä on sodasta sormus,
Jolla vahvistan valani.

(Menevät sivulle.)

ONERVO (tanhukehän keskellä liikkeillään kuvaten sanojensa mukaan matkaansa).

Taukoa, tulinen tanhu!

(Karkelo lakkaa. Kannel kuuluu vienosti.)

Tulen luoksesi, jumala,
Luonnon siltoja vaellan:

Maa, vesi, keveä ilma,
Itse lämpöinen valokin
Sekä pohjoinen palava —
Teidän kautta tieni käypi
Ison luojan istuimelle. —
Ylös vuorta jo vaellan,
Raskasta elämän vuorta. —
Nousen! — loitolle tähystän,
Taakse pilvien veristen:
Sotapilvet, hurmemyrsky! —
Taas pahalle suolle painun,
Ihveiselle, ilkeälle:
Elämän ruma rutakko. —
Kompastun kovaosainen!
Mut en vaivu vaivaisena, —
Nousen uhka uskalikko! — —
Tästä vieriyn vesille.
Suuri on edessä selkä.
Uin ulapan, vellon vettä,
Kestän myrskyjä kovia,
Tulen taivahan rajalle.
Jyrkkä katto kammottavi.
Tästä kokkona kohoan

Sivuja sinisen ilman,
Reunoja punaisen pilven,
Saavun suurehen talohon,
Aivoissa avaran luonnon,
Revonliekkien likellä. —
Siinä se ikuinen Ukko,
Avaruuksien isäntä,
Päiväotsa, liekkisilmä! —
Kuulen — lausu neuvojasi!

(Vaikenee. — Äänettömyyden jälkeen:)

Sota — — hurmevirrat — — voitto! —
Kukistus komean urhon — —
Kiitos, ilmojen isäntä!
Maahan saattelen sanasi.
Joutsenenko siivet annat!
Niillä lennän liihottelen
Valossa ihanan ilman
Halki taivahan yheksän,
Meren halki, suon ylitse,
Yli vuoren, hongan, kuusen —
Tässä taivasten sanoma!

JOUKKO.

Lausu taaton lausehilla!

ONERVO.

Kuulu on miekka Kullervolla.
Sit' ei voiteta — sen voitto
On kukistus kuulun urhon. —
Se oli sanoma taaton.

KOTRO.

Kullervon komea miekka
Siis on Untamon kukistus.
Seuratkaamme Kullervoa!

JOUKKO.

Seuratkaamme Kullervoa!

POURU.

Orjavallan vaivutamme!

MUTRU (syrjässä).

Minä kullat koplottelen.

KITKA.

Kekrijuhlaksi tulemme
Sinne; juhlapaistit syömme.
Kylän poltamme poroksi.

TUIRO.

Naiset kaikki nauratamme.

KOTRO.

Kylän säästämme, kasekset
Joukon keskessä ja'amme,
Emännät kukin otamme,
Maat vapaina hallitsemme.
Se minun haluni harras.

ERÄS NAINEN.

Tuopa mies parasta haastoi.
Kylän vanhimmaks' sopisit.

POURU.

Kihlakunnan vanhimmaksi
Huudamme Kalervon pojan.

KOTRO.

Kullervo Kalevalaisten
Kuninkaaksi nostakaamme!

(Toiset väitellen huutavat: „Vanhimmaksi!“ toiset: „Kuninkaaksi!“)

KULLERVO (tytön kera reippaasti esille astuen ottaa Onervolta miekkansa).

Tänne miekkani, Onervo!
Pois kuningas orjinensa!
Ken se kahletta ihaili?
Aseihin! sotajalalle!
Naiset ryöstetyt jätämme
Piilopirttihin salolle.
Kotro, joukkoa alulle
Johda, nuolia teroita,
Hijo miekat mieluisiksi.
Jään jälelle, mutta kohta
Kaikkien edellä riennän
Kohti Untamon kotia.

(Joukko nousee liikkeelle, ratustellen lähtöön vasemmalle.)

TYTTÖ.

Kohti Untamon kotia!
Niinkö lausuit, mun omani?
Kostoako Untamolle?

KULLERVO.

Koston kultainen kuningas
Olen Untamon suvulle.

TYTTÖ.

Lienet suurtakin sukua,
Korkean isän kodista,
Koska tahdot tappelua
Itse Untamon keralla.
Mit' olet sukua, urho?

KULLERVO.

Suku ei suureksi ylennä,
Jollei miehessä tekoja.
En ole suurta enkä pientä:
Olen sorretun sukua,
Kalervon katala poika —

Miksi varsin vaalenetkin!
Mit' olet sukua itse?

TYTTÖ.

En ole suurta enkä pientä,
Onnetont' olen sukua:
Kalervon katala tyttö,
Eksynyt emoni lapsi.
Äsken ryysyissä ihana,
Nyt ruma koruissa näissä. —
Poistu, veljeni, minusta. —
Tok' elä minusta poistu!

(Itkee, väännellen käsiään.)

KULLERVO (kamalasti tuijottaen).

Omanko emoni tyttö! —
Sinut kuolleheksi luulin.

(Vaipuu kaatuneen puun rungolle synkkänä.)

TYTTÖ (Itkun ehkäistessä).

Kunpa kuollutkin olisin. —
Emoni minut lähetti
Kerran marjan poimintahan.

Maat vaelsin, marjat poimin,
Vatut, mansikat kokosin.
Vieri päivä, toinen, kolmas
Enkä löytänyt kotia.
Harhamielin istuin, itkin.
Tiehyt korpehen kuletti.
Lopulta mäelle nousin.
Siellä huusin, hoilaelin,
Kangas vastahan kajahti:
„Elä huuda, hullu tyttö,
Ei sitä kotisi kuule!“
Toivotin jo kuolemata,
Mutta Tuoni ei totellut.
Oisin kuollut kurja raukka,
Niin nyt heinänä helyisin
Tai metenä, marjasena
Ahosta olisin noussut
Puhtoisin, punaisin poskin.
Niin minulta jäänyt oisi
Nämä kummat kuulematta,
Katkeruudet kärsimättä. —
Millä nyt tulisen tuskan
Povestani pois pesisin?

KULLERVO (katkerana).

Minut surmalle lähetä.

TYTTÖ.

Sinutko, jota rakastin
Sulhonani — veljenäni
Surmaisinko? — Suuremmaksi
Se kipuni kiihottaisi. —
(Erikseen.)
Mut oman sydänpaloni
Sammuttaisinko vetehen! — —
Vaahdossa kohisevassa
Huuhtoisin vereni tahran!
Luovun tästä luolaisesta,
Sokkeloisesta salosta,
Jossa harhatiet vetävät,
Kuin kinahmit kiehtoellen
Niljaisehen nieluhunsa.
Kosken kuohu on sulompi.
Sen kohina korvissani
Soipi, huumaten vereni,
Viihdytellen! — viehätellen!
Kuin himokin hurja äsken.

Tunnen vaahdon vilpoisena
Mun vereni virvoittavan. —
Jää hyvästi, veljytsulho!
Kiitä kultaista emoa.
Hyvästi, elämä kurja!

(Itkee katkerasti.)

KULLERVO (nousten kuin houreessa).

Sylitysten suistukaamme!

TYTTÖ (aikoen heittäytyä Kullervon syliin).

Sylitysten! — (Kimmahtaa äkkiä takaisin.)
Ei! — Kamala
Taas tekomme uudistuisi! —

KULLERVO (aikeestaan taantuen).

En voi seurata sinua —
Vielä on Untamo elossa.

(Vaipuu taannoiseen neuvottomuuteen.)

TYTTÖ (yhä koskea läheten).

Kuuntelen veden kohua: — —
Kiihkeätä! — viehkeätä!

Hyvästi, hyvä sukuni! —
Kosken kuohuissa kotini.

(Syöksyy koskeen.)

KULLERVO (kuin heräten).

Tämäkin minun tekoni!

(Vetää miekkansa, aikoen sen painaa rintaansa, mutta pistää sen taas tuppeen.)

Ensin kaiken katkeruuden
Sydämmestäni puserran
Kurjan maailman kiroiksi.
En ole makea marja,
En suloinen lemmenlehti
Enkä kyyhkyksi kyhätty.
Olen marja maan kiroinen,
Villikaalin myrkkykukka,
Huuhka lintujen seassa,
Ihmisten parissa rosvo.
En ole imenyt mettä
Elämästä —
Olen myrkkyä imenyt.
Siksi myrkytän jokaisen
Rauhan nautintopisaran.

Sota mun ainoa iloni.
Mutta ulkoiset sotani
Rauhan hetkin raivoavat
Sisässä, sydämmessäni:
Himot irstaiset minussa
Väkivalloin vaikuttavat,
Ottavat ovelan voiton
Tunnosta parahimmasta.
Siskoni, sinut pilasin,
Turmelin emoni tuoman.
Ken sun tielleni kuletti,
Outona, odottamatta?
Kuka nostatti himoni?
Miks' en inhonnut sinua?
Miksi muita en himoinnut?
Olenko oma tekoni,
Vapaudessa valmistunut?
Orjan leima on minussa!
Minut myrkytti elämä:
Minä myrkytän elämän. — —
Isäni! — emoni tuossa!
Turmion tukala hetki.

(Kalervo, Armi, Hiepra ja Potero tulevat vasemmalta.)

ARMI (Kullervoa syleillen).

Poikani, sinut tapasin
Sankarina, voittajana!

KALERVO.

Kuulin kunniasanoman
Lapin voittaja-uroista.
Siit' ihastuin, tänne riensin
Onnesi osan jaolle.

POTERO.

Terve, veikkoni, eläös!
Sinusta sanoma käypi,
Ett' olet kuningas itse.
Tässä on koko sukusi.

HIEPRA.

Terve, Kullervo komea!
Suothan tulla siskosikin
Voittosi ilon jaolle!

POTERO (Hiepralle).

Siitä veikeä vekara
Vääntyi, tuosta Kullervosta.

KULLERVO (äitinsä syleilystä eroten).

Pakene, emoni kallis!
Min' olen rupinen rutto.

ARMI.

Mikä murhe on sinulla? —
Voitostasi et iloitse!

KALERVO.

Onko joukko niskoitellut?
Kurita, pane kovalle!

ARMI.

Lausu! — miksi tuo kamala
Kauhistus on kasvoillasi?

KULLERVO.

Kamalan tekoni varjo. —

ARMI.

Tekosi! — Lapinhan voitit,
Mikä hirmu on tekosi?

KULLERVO.

Muistat, kuin minua neuvoit,
Että suopean, sävyisän
Naisen retkiltäni toisin
Vaimokseni, sulle minjän?

ARMI.

Niin kehoitin. Toitko? — Etkö? —
Mitä on surua siitä!
Jollet tuonut, tuothan vasta.

KULLERVO.

Mutta jos sinulle toinkin
Miniän lopen likeisen?

ARMI.

Toitko — siitä siis iloitse,
Äitiskin iloita anna.

KULLERVO.

Mutta sen jos taas hävitin
Kiihkojeni pyörtehessä —
Kallihimman jos kadotin?

ARMI.

Kadotitko, ellös surko!
Kassapäitä on kasalta
Moisen miehen kumppaliksi.

KULLERVO.

Mutta jos tytön tuhosin
Siskoani suotuisamman,
Tytärtäsi kallihimman?

ARMI.

Voiko kahdesti kadota
Tyttäreni? —

KULLERVO.

Sulle kerron:
Rannalta, vesikiveltä

Tapasin ihanan immen,
Kalevaisen kasvoiltansa. —
Jotakin hänessä liikkui
Mun vereni vastinetta,
Joka liikutti minua:
Muoto yksin ei vetele. —
Siin' istui se, nyyhki, itki.
Tytön korjasin, omistin
Kuin marjan varisemasta.
Tuolla kuusen alla sitten
Kaunista kisauttelin.
Mutta se makea marja
Vaihtui varsin katkeraksi,
Kun tyttö sukunsa kertoi —

ARMI.

Sukunsa — kamala aave!

KALERVO.

Kadotitko voitoltasi
Onnentähkän, poika hurja?

KULLERVO.

Kadotin sukuni onnen: —
Se oli emoni tyttö,
Jonka turmelin, tuhosin!

ARMI (Kalervoon nojaten).

Multa kahdesti katosit,
Tyttäreni,
Kuolit armas kaksin kerroin.

KALERVO.

Täm' on kuullakin kamala.

ARMI.

Kenties vielä sun kätesi
Surmasi suloisen lapsen.

KALERVO.

Olisit, kurja, itse kuollut!
Haudattu vesihakona.

KULLERVO.

Tuonne syöksyi sisko raukka
Vuoksen vaahtoisen omaksi.

HIEPRA (Poterolle).

Paetkaamme tuota miestä.

POTERO.

Hän on hiisi hirviöitä.

KALERVO (kamalasti).

Kirottu jumalten hylky,
Maan katala, kansan rutto!
Tuota räähkän tahrimata
Pojakseni en omista.
Mene sinne silmistäni,
Kussa ei kuuta, aurinkoa
Eikä tähtien valoa.
En voi voitoista iloita
Pojan raiskojen tekijän
Enkä luota kostotöihin
Miehen itse kostettavan.

Pois palaja, vaimo vanha,
Käy kotia kuollaksemme!
Ei Kalervon heimo kuollut
Toisen veljen vainotessa,
Vasta on sortuva sukumme
Vioista oman veremme.
Aika on sydämmen haleta
Tunnossa kamalan tuskan.
Tuoss' elä enempi itke —
Tuota ruttoa pakene!

(Kalervo, Potero ja Hiepra poistuvat.)

KULLERVO.

Voi, ettet minua, äiti,
Synnyttyäni tuhonnut.
Minkä surman nyt valitsen?
Meren haukea haenko
Vaiko sutta suon selältä?

ARMI.

Surmalle jos suistunetkin,
Siit' ei siskosi palaja.
Vaan pakene raihnojasi

Salon synkimmän sisälle.
Siellä vuosia monia
Viivy, kärsi katkerata
Rangaistusta rinnassasi,
Kunnes aika tuo apunsa,
Kuluttavi kurjat muistot.
Taas palajat paikoillesi,
Pestynä pahoista töistä
Katumuksen kyynelissä. —
Itket kuin imevä lapsi!
Sulla vielä on sydäntä.

KULLERVO.

On sydäntä surrakseni,
(Kohoten.)
Mut on kostonkin sydäntä.
En voi korpehen vajota
Toimetonna, tarmotonna.
Rintani palava kiihko
Sotatulta roihuavi.
Sen rajupaloksi päästän,
Sillä kostan korkeasti
Isän kohlut, maammon mahlat,

Kiitän Untamo urosta
Kurjist' orjanpäivistäni.

ARMI.

Nyt elä sotia jatka,
Syyllisenä, tahrattuna,
Nyt epäilen onneasi.
Tuossa kun näen sinua,
Veljesvainojen verestä
Kasvaneena, kauheana,
Hillitönnä, hurjamiellä,
Niin vapisen vainotöitä,
Kammon kaikkia sotia. —
Kenties sortuisit sodassa.

KULLERVO.

En mä silloin suohon sorru,
Kun sorrun sotatiloille.
Soma on kaatua sotahan.
Siellä kaunis miekan kalske
Urhon mieltä innostavi.
Äkin siellä mies menevi,
Potematta, laihtumatta,

Kuin leikattu kasken laiho.
Tuot' on aatella ihana,
Ainoata onneani! —
Hyvästi, emoni vanha!

ARMI (Kullervoa syleillen).

Voi sinua, voi minua!
Voi sukua onnetonta!

(Poistuu itkien.)

KULLERVO (yksin).

„Voi sukua onnetonta“ — —
Sekö siunaus emolta,
Koko heimon hellimmältä?
Sekö on apu suvusta
Voimilleni, voitoilleni?

(Kotro vasemmalta.)

Kotro! — miks olet palannut?

KOTRO.

Joukko ei mene etuisin,
Vaikka käsken ja kehoitan.

Eivät luota johtohoni.
Sinut vaativat keralla.

KULLERVO.

Olen valmis, lähtekäämme!
Ratsuni!

(Menee oikealle.)

KOTRO (ehättäen Kullervon edelle).

Sen tuolta noudan.

KULLERVO (lähdöllä, ratsunsa selässä).

Notku nyt nopeajalka!
Nyt petoni irti päästän,
Kynsinensä, hampainensa,
Okinensa, myrkkyinensä —
Nehän kaikk' ovat minussa.
Raivomyrsky nyt mukana!

(Lähtevät vasemmalle.)

VIIDES NÄYTÖS.

ENSI KUVAUS.

Kullervon leiri Untamolan metsässä nuotion ympärillä.

Iltayö.

KULLERVO (istuen kannon päässä nuotion luona).

Silmin valvokaa kuin tähti,
Kuin otava seitsensilmä,
Että iskut lennätätte
Aikanansa paikallensa,
Kuin tulensa tuima taivas.
Korvin valvokaa kuin tikka,
Toukan surma, kuullaksenne,
Missä saalis on salassa —
Sinne keihäs singotkaatte!
Valvokaa sydämmin herkin,
Niinkuin lintu myrskyilmoin:

Ei pelossa peipposina,
Vaan kuin korska kotkalintu,
Joka aallonkin sylistä,
Myrskyisestä, vaahtopäästä,
Kopristaa komean hauen —
Niin sylistä yösydämmen
Untamoa vaanikaamme!
Myrskyöistänsä elämä
Saalihit suo kallihimmat.

KOTRO.

Joka jousi, kaikki kalvat
On hereillä.

KULLERVO.

Muistakaatte: —
Untamon lopetan itse!

MUTRU.

Se sinulle, muita muille.

TUIRO.

Mulle eukot antanette —
Niitä hoivata osaisin.

KULLERVO.

Surmalle joka tenava!
Muille ei — se vannokaatte!

JOUKKO.

Vannokaamme!

KITKA.

Vannoisinko! —
Vaikka neuvoisitte muuta,
Tottelisin surman suuta.
Suun ja vatsan aina muistan.

TUIRO.

Sukevastipa sanelet,
Kitka, niinkuin sutkit miestä,
Vihollista.

POURU (tuoden esille airutta).

Astu, astu!
Ystävänä jos lähestyt,
Rohkea voit olla, mutta

Jos paha sisässä sulla
On, niin kuolekin pelosta.

KULLERVO.

Ken se?

POURU.

On Kalervon airut.

KULLERVO.

Olet kalpea; surua
Povessasi kannat, — lausu!

AIRUT.

Lopeta sotasi turha.
Voitoist' ei iloa synny
Heimollesi: Murherutto
Raskas sun sukusi sorti.

KULLERVO.

Kuka kuollut on kotona?

AIRUT.

Isä vanhuksesi vaipui
Tuskissansa, toivotonna.
Riennä, laita hautajaiset.

KULLERVO (kylmänä).

Tuo oli vanha mennäksensä.
Kun lie kuollut, kuopatkaatte.
Kylä käypi itkemässä. —
Kosto on minun isäni.

AIRUT.

Onpa veljesikin kuollut
Raskahasti raatamasta,
Kuollut siskosi sorea
Vesikorvon kantamasta.
Riennä, laita hautajaiset
Nuoren polven pois menoksi.

KULLERVO (kuin edellä).

Kuolivatko — kaiva kuoppa,
Kylän koirilla kuleta

Sydämmetön sisko sinne,
Kurjan veikon vierehisnä —
(Osoittaen joukkoonsa.)
Tässä mun sukuni nuori.

AIRUT.

Mutta mennyt on paraskin,
Kuollut armas äityesi:
Ilman lasten lämpimyyttä
Sortui suurista suruista
Tuonen kylmille kylille.
Riennä, laita hautajaiset.

KULLERVO (raskaasti).

Voi emoni, miksi murruit!
Ainut roihuva rovio
Elämäni korpiyössä,
Sydämmeni lämmin liesi
Sammunut sanattomaksi.
Enk' ollut luona luopuessa
Lohdutusta laatimassa.
Kenties nälkähän nukahti
Taikka kylmä kangistutti. —

Nyt kotihin käy, apua
Naapurista etsi. Sitten
Kuollut kirkkahin vetosin
Pesetä. Sidellä käske
Palttinoihin, silkkihinkin.
Kirstu honkapuun povehen
Kaiva, vuole kaunihiksi.
Sitten armas äityeni
Orhilla parahimmalla
Itkuvirsin vie levolle.
Alle tuomipuun ihanan,
Pyhän pihlajankin alle,
Rannan rauhaisan povehen
Haudatkaa emoni vanha.
Itse en kotihin jouda:
Musta, ilkeä setäni
Vielä on musertamatta.
Riennä, laita hautajaiset,
Kullat säästetyt kuluta.

AIRUT.

Kullervo Kalervon poika,
Tottelen sun toivojasi!

Kaivan kullat kuopistansa,
Sotavuosina salatut.

(Lähtee.)

KOTRO.

Kova on kohtalo sinulle,
Kullervo Kalervon poika.
Mutta suurempi suruja,
Ankarampi kohtaloa
On sun tarmosi tanakka.

(Syrjäytyy hetkeksi.)

KULLERVO.

Ennen kostoa en sorru.

JOUKKO (muristen).

Rynnätkäämme! Rynnätkäämme!

KULLERVO.

Latvassa kelopetäjän
Korolintu pärryttävi
Räikeätä rumpuansa.
Tuolla toinen — kuuletteko? —

Se on huuhkajan huhuja.
Oi ihanat ennuslinnut!
Tuo on soittoa sominta,
Joka miellyttää minua. —
Yösydäntä tähdet näyttävät
Eikä Illin askel kuulu.
Oisko nukkunut utala
Untamolan uunin päälle.

(Murinata joukossa.)

KITKA.

Jos suruton sinne nukkui,
Paistukoonkin paikallensa.

TUIRO.

Sen jo Kotro tuolta tuopi.

JOUKKO (kiertyen Illin ympäri).

Mitä näit ja kuulit, kerro!

KULLERVO (joukkoa häätäen).

Väistykäätte! Kerro, tyttö,
Mitä tiedät!

ILLI.

Nyt unessa
On syvässä Untolaiset.
Eilen juhlivat jalosti,
Söivät, joivat peittosivat —
Kekrin kunniaksi, näette. —
Minä heit' ilahuttelin,
Suuret, pienet, miehet, naiset,
Kaikki rauhoitin jutuilla:
Kerroin, ett' olet Lapissa
Tapon kärsinyt kamalan,
Lyöty nousemattomaksi,
Kenties kuollut, kuopattukin. —
Siitä sai väki levolle,
Nukkui, tarvinneeko nousta.
Muut siki unessa nukkui
Kuin hako — isäntä itse
Huokui raskashenkisesti,
Uikutti unia nähden,
Vieritteli vuotehella,
Karjasi, ylös kavahti,
Käsin huitoi, torjui, huusi:

„Armoa, Kalervon poika!“ —
Taas romahti patjoillensa,
Nukkui —

(Joukossa levottomuutta.)

KULLERVO.

Tuo lopeta, Illi!

(Itsekseen.)

Itsessäni tuota tunnen,
Kuitenkin tekoja jatkan
Sisäisen palon pakosta.

(Illille:)

Näitkö siellä koiran, Hallin?

ILLI.

Sille taikatempun tiesin:
Illalla eväspalassa
Kainaloni alta sille
Syötin lämmintä hikeä.
Niin lepytin itseheni,
Että seurasi minua —
Tuonne Kotro sen kuristi
Kuusen alle. —
Sielt' ei se hevillä hauku.

KULLERVO.

Itseäsi annoit sille,
Jonka liitit itsehesi.
Temppu viisas.

KOTRO.

Minkä kumman
Hän lie syöttänyt minulle.

ILLI.

Koko itseni sinulle
Syötin Ilmarin kodissa —
Etkö tuot' ole älynnyt!
Tuskinpa olisit muuten
Niin väkevä, uskollinen.

KULLERVO.

Nyt jätämme Illin tänne
Kahden vartijan keralla.
Tuliroihun valvojiksi —
Hippo ja Onervo, jäätte. —
Muut minua seuratkaatte,

Niinkuin kissat hiipimällä,
Kuin kulo hävittämällä.
Minä kun talon sisässä
Tulen päästän valloillensa,
Te ulkona vartijoitte.
Kuka pyrkisi pihalle,
Sen tapatte taitavasti,
Kuin pennun pesänsä suulle. —
Minä tapan tahraisimman.
Kuulitteko?

JOUKKO.

Kuultu kaikki.

KULLERVO.

Kun palo pahinna sitten
Roihuavi, hurjan huudon
Päästämme ja pärrytämme
Torvia tärisevästi. —
Kuulitteko?

JOUKKO.

Kaikki kuultu.

HIPPO.

Kullervo, minun suvaitse
Soiton kielillä sotia,
Loitsun hengessä helistä
Täynnä ilmat innostusta,
Kunnes tenhosa tärinä,
Puissa, pilvissä kohisten,
Viuhkinalla, vauhkinalla
Hurmannut on joukkoasi,
Voiton vimmalla rajulla —
Sitte soittoni soristen
Riutukohon — miekat soivat.

KOTRO.

Tuo on mielehen jumalten,
Sit' elä häneltä kiellä.

KULLERVO.

Muuhun et kykene, soita.
Mitä uskonet asetta,
Sillä taistele sodassa.

KOTRO.

Soita, Hippo, kanneltasi,
Lue loitsuja, Onervo.

ONERVO.

Koht' on vinkuva vihuri,
Huiman myrskyn valmistamme.

KULLERVO.

Mepä miekoin soittelemme.
Rynnös, urhot, päälle rynnös!

(Joukko seuraa Kullervoa muristen: „Rynnös, rynnös! —" Hippo asettuu nuotion luo kannelta soittamaan. Onervo mutisee loitsuja ja tekee temppujakin. Soiton ja loitsun ajalla vähittäin kasvaa tuuli vinkuvaksi vihuriksi ja myrskyksi.)

ILLI (erikseen toisista).

Juontenko salakutoja
Nainen miesten on sodissa?
Se minua miellyttävi.
Kun vakoilin, urkin, nuuskin,
Kun kutelin vainoverkot

Vihollisen pään menoksi,
Niin se innosti minua,
Että pystyin pyytäjäksi,
Kavalaksi kiertäjäksi,
Jota tunnusti toverit,
Tunnusti ylinnä muita
Kullervo Kalervon poika.
Oikeutta en kysynyt,
Kysyin: miellyttikö työni
Kumppalia, ystäviä,
Niitä, joilt' etuja toivoin.
Nyt jälestä toisin tunnen.
Tyynesti ajatellessa,
Syvällä sydämmessäni
Soimaukset soilehtivat,
Pahat työni paljastellen. —
Pahatko? — sitä en myönnä!
En alasti tässä seiso
Alla vinkuvan vihurin.
Toki on mulla verhonani
Oikeuttakin sipale:
Enkö kynsijän kuvetta
Raavi, kun minull' on kynnet?

Enkö lammasten petoa,
Sutta surmata osaisi?
Lammast' en vihannut enkä
Rääkännyt kesyhevosta,
En hyvänsisuista miestä —
Väkivaltoja vakoilin,
Saarsin orjan sortajoita.
Sutten kaartajaa ja karhun
Kansa ainakin ylisti;
Minä kaarsin kauheamman: —
Surmalle ihmissusia.
Säästätkö hukalle hengen,
Hukka hengen vie sadoilta
Heikommilt', avuttomilta.
Kiitost' ansaitsen ja palkan
Juoksuistani, juonistani. —
Kotronko, väkevän Kotron? —
Mulle Kullervo sopisi,
Kotka haukan kumppaliksi,
Jollei sen himokas silmä
Anja neittä ahnastaisi.
Tyttö kauan on katunut,
Ettei ottanut urosta.

Liiaks' uskoi itsestänsä.
Moni on tyttö myöhästynyt,
Onnen päästänyt ohitse,
Moni poikakin samaten.
Minä, jos paras ei huoli,
Hyvästäkin voin iloita.
Sama ei jokaisen parhain. —
Mikä vimmattu vihuri?

(Ilma vinkuu, myrskyää.)

HIPPO.

Heitä loitsusi, Onervo.

ONERVO (lakaten loitsuista).

Soittosi lopeta, Hippo.

HIPPO (lopettaen soiton).

Mitä Pohjolan kiroja
Illi tuolla lie lukenut.

ONERVO.

Tenhokas oli tekomme.
Ilman haltijat väkevät

Riehuvat apuna joukon.
Näetkö — tuolla liekin lieska!
Nyt siellä meteli nousi.

(Kuuluu kirkua, parkua, torven pärrytystä, sotahuutoja: „Hakkaa maahan!“ ja asetten kalsketta. Liekki taustalla yhä suurenee paisuen paloksi.)

ILLI.

Rauhallista, nukkuvata
Muuriaiskekoa koske,
Pöyhöttele, pistä liekki
Siihen, niin näetpä kohta,
Kuinka kiehuen, kihisten
Viholaisten virkku parvi
Sieltä päällesi sähähti,
Myrkkyä valaen polttavata;
Niin nyt Untamon pesästä,
Palavasta,
Syöksynyt on synkkä joukko,
Ärtynyt, hätäinen, hurja — — —
Äsken nukkuivat unessa
Lämpimässä, rauhallisna —

HIPPO (metsän läpi tähystäen).

Sekasortoinen vilinä,
Pako, ahdistus, valitus. —
Mutrupa muserti siellä
Miehen kallon kappaleiksi!

ILLI (kuuluessa ammonnan ja karjankellojen kilinän).

Tuolta Tuiro päästi karjan
Teutaroivan tarhastansa.

ONERVO.

Kotrokin — otapas hitto! —
Lyöpi painia kuin karhu.
Pörhöpäisen miekkamiehen
Kellisti kuin härkämullin.

HIPPO.

Siellä Kitka kiusoittavi
Surkeasti saalistansa —
Jo kuristi.

ONERVO.

Tuoll' on Tuiro:
Eukkoja pusertamassa. —
Siihen lahjat on hänellä. —
Yhden viskasi tulehen.
Tuota toista nuorempata. —
Tappoiko? — hävisi taakse. —
Kappas kaiken maailmata!
Untolainen tapparalla
Kitkan rohkean rutisti!
Tuossa Kotrokin apuna: —
Kaasi kurjan Untolaisen.
Löyhässä on siellä henki.
Missä itse päävekara,
Kullervo Kalervon poika?

HIPPO.

Tuolla vasten kymmeniä,
Niinkuin ilmojen isäntä —
Viuhkis, vauhkis! — nyt se kaasi
Kolme kuin korentopuuta!

ILLI.

Untamon pojat kukisti.

HIPPO.

Taas kamahti kahta päähän —
Maahan vierivät verisnä.

ONERVO.

Tuota harmaata urosta
Toiset näyttävät tukevan.
Oisi kuollut pirttihinsä!

ILLI.

Se on Untamo utala.
Hurjasti sen kalpa käypi
Epätoivossa rajussa. —
Kotro kaartavi avuksi.

ONERVO.

Sepä silpaisi sivulta
Miestä kaksi päättömäksi,
Niinkuin niittäjä rivakka. —

Hänet Kullervo hätyytti
Pois — ei tahtonut apua.

HIPPO.

Miksi ei sana ja soitto
Yksin voittoihin ylety?
Miksi tuota teurastusta?

ONERVO.

Niitä aikoja odota!
Ihmissutta et tapaisi
Silloin Suomesi saloilla.

ILLI.

Susia olemme kaikki,
Villittyjä, vimmattuja.

HIPPO (tähystellen puitten välitse).

Muut Kalervon poika kaasi,
Untamon lopuksi säästi. —
Säälistäkö? Tänne tuopi
Laahaten.

KULLERVO (Untamoa raahaten).

Iloitse, Unto,
Kylvöstäsi korjatusta,
Niitosta Kalervolaisten!
Liekki syö sukutalosi,
Kalpa heimosi hävitti.
Itsekin, veren imijä,
Itara sukusi syöjä,
Mene Tuonelan tuville,
Siellä käy sukusotasi.
Tuosta lahjoitan sinulle
Armosurman miekastani —
Kuole!

UNTAMO (sortuen maahan).

Orjanko kädestä
Minun surmani sukesi!
Tämäkö sukuni loppu —
Missä kostaja, jumalat?

(Kuolee.)

KULLERVO.

Orjan et kädestä kuollut:

Kuka sortajan kukisti,
Se vapaist' on ensimmäinen.

(KOTRO, MUTRU, POURU ja muuta joukkoa ryntää paikalle).

KOTRO (nähtyään Untamon maassa).

Väkivalta on tapettu.
Kiitos, Kullervo, sinulle
Voitosta, vapaudesta!

JOUKKO.

Kiitos, Kullervolle kiitos!

MUTRU.

Saalihit nyt korjatkaamme!

JOUKKO.

Saalihimme, saalihimme!

(Ryntäävät takaisin metsään).

HIPPO (kaatunutta katsoen).

Niin suvut sukuja syövät.

Kipot, haarikatkin! ... Tässä
Kelpo kekriä pidämme.

(Joukkoa kertyy mikä mitäkin ryöstösaalista kantaen. Tuiro ja Pouru kahden tuovat tynnyriä.)

TUIRO.

Tässä suun sulostajata!

KORHO (Porhon kera samoin tuoden tynnyrin).

Tässä kielen kirkastusta.

(Tynnyrin ympäri kihertyy joukkoa, laskien astioihin oltta, jota miehestä mieheen nihkovat.)

MUTRU (päästäen olaltaan kantamuksen turkiksia).

Tässä kampsua, kalua,
Rikkautta ja romua.

KOTRO (Illille kahden).

Illi, kuulehan! Minulla
Taskut täynnä on helyjä.
Ne sinulle ryöstin — tuossa!

(Työntää ne Illin käteen.)

ILLI.

Nämäkö minulle! — Kiitos!

(Erikseen.)

Minne jäi Kalervon poika? —
Teenpä taikoja hänelle.
Tynnyrist' olutta lasken,
Juoman tenhoksi sekoitan
Kyynelhelmen silmästäni. —
Naisell' aina on varalla
Silmäkulmassa pisara. —

(Laskee tynnyristä haarikkaan olutta. — Syrjässä:)

Tällä juomalla jalolla
Tahdon Kullervon lumota.

(Lukee olueen.)

Sen sydän sydämmekseni,
Mun vereni sen vereksi,
Mun haluni sen haluiksi,
Minä sille, se minulle! —
Vaikuta kyynel!
Koitan, jos voitan. —

(Julki.)

Missä on Kalervon poika?

KOTRO.

Jäi tekonsa luokse, itki
Hengetöntä heimoansa.
Sekö urholle sopisi!
Tänne juoma!

(Tempaa äkkiä Illin kädestä haarikan; jatkaa:)

Nyt jumalten
Kiitos voitosta hyvästä.
Karja kasva, maa rehoita,
Työstä onnea, iloa! —
Kekrin kunniaksi juomme!

(Juovat.)

JOUKKO.

Kekrin kunniaksi!

(Kaatavat jäännöksen tuleen.)

MUTRU.

Suonpa
Jumalillekin osansa.
Mutta Kitkan kuolemata
Minä säälin. Siinä miestä.

Syödä, juoda hän osasi,
Mutta myös tapella taisi,
Kaatuakin kunnialla.
Kitkan kunniaksi juomme!

JOUKKO.

Juomme, juomme!

(Juovat.)

ILLI (joka, taikajuoman Kotrolle menetettyään, on nolona syrjäytynyt. Erikseen).

Näin petyinkö?
Niinkö Kotro mun anasti
Kuin taikasimani riisti;
Tämäkö jumalten tahto?

(Nähden Kullervon tulevan perältä.)

Tuolla Kullervo nolona
Kuin jälestä tappioitten,
Vaikk' on voittaja ylevin.

KULLERVO (ikäänkuin itsekseen).

Voittaja — tämäkö voitto!
Lahon pökkelön kumosin,

Jolt' oli aika tarmon syönyt.
Minä, kuin kavala rosvo,
Uniset manalle muutin.
Sekö kunniatekoni,
Sekö kiihkojeni kukka!
Minä äsken jännitetty
Olin, kuin vireessä jousi,
Joka saalista himosi.
Jousi laukesi,
Saalis sortui,
Jänne veltoksi valahti.
Äsken mieleni ehätti
Kauas töitteni edelle,
Kiihkojeni siivin lensi,
En sivuille, taakse nähnyt,
Silmä saalista tähysti.
Nyt on saalis saavutettu,
Lyöty, poltettu poroksi.
Mut oman tekoni löyhkä
Inhottaa sisuksiani,
Kuin käry pahan palosta.
Siksi taakseni tähystän,
Entiset tekoni etsin,

Niihin tuhma tuijottelen.
Ei edessä silmihini
Siinnä semmoista otusta,
Jonka arvo innostaisi,
Jännittäisi miehen jousen.
Maailma tekojen tyhjä
Silmissäni haihattavi,
Työni entiset tulevat
Vainoellen vastahani.
Kynsin, hampahin kaluvat
Kuin rotat mun rinnassani.

MUTRU.

Mikä mielesi vetelsi
Voitonriemusta suruksi?
Etpähän potenut ennen
Määrän päähän pyrkiessä.
Nytkö vasta vaivan tunnet?
Ensi miehenä samosit
Sinne, missä vaara vartoi.
Ratsusi kavion alla
Kukkia salolla sortui;

Hento metsäkin musertui,
Kuoli mustat muuriaiset
Oman joukkosi jaloissa.
Niit' ei sankari sureksi.
Milloin mursit tahtomatta
Heïkon, syyttömän sujoksi, —
Siit' ei syyttäne jumalat;
Milloin tahtoen tuhosit,
Kun oman tekosi uskoit
Johtamaks' ylijumalan —
Niitä tervekö katuisi!

POURU.

Haastat kuin susi sulosti.

MUTRU.

Illi, urholle jalolle,
Sankarille juoma kanna!

(Illi tuopi kiirehtien haarikan Kullervolle.)

Kullervo, tekomme tarmo,
Sulle terveyttä juomme!

JOUKKO.

Sulle terveyttä juomme!

(Kallistavat.)

KULLERVO.

Kaikkien kukistuneitten,
Onnetonten, kärsineitten,
Sortuneitten muiston juoma!

(Juopi. Joukko hidastelee nuristen.)

Kuulitteko? — Suuhun juoma!

(Kaikki juovat, vaikka nurjasti.)

MUTRU.

Mieli ei metenä kiehu
Vihollista muistellessa.

TUIRO.

Mieluisest' olutta muistan
Untamonkin keittämätä.

(Juopi.)

HIPPO.

Arvokas vihollisemme
Meitä valpasna piteli.

Siksi moinen on parempi
Kuin imarrus ystävämme,
Joka mairekielen alla
Voitonpyyntöä salasi.

(Joukossa nurinata.)

KOTRO.

Sotia kävimme siksi,
Että rauhan voittaisimme
Vapaudelle, työnteolle,
Onnelle ja nautinnolle
Suomen viljelys-aloilla.
Joukon sortajan nyt joukko
Voitti ja kukisti maahan.
Lie siit' oikeus iloita.
Rauhan lahjoja ja'amme
Vapaudessa kunkin työlle
Eikä orjan ruoskijalle.
Siitä, Kullervo, iloitse,
Kotionnellemme juomme!

JOUKKO.

Voiton juoma, onnen juoma!

KULLERVO.

Onni ei minua varten.
Kostoksi ylenin, kasvoin,
Kostoksi kävin sotia,
Sukuni verestä kostin.
Kylm' on nyt kotini liesi,
Sen ei tuhkan alla tulta. —
Minunkin tuleni sammui,
Mieleni on musta hiillos,
Joss' ei aatoksen hiventä,
Jota into hehkuttaisi.

ILLI (erikseen).

Eikö aatoksen hiventä! —
Tuon kun tenhota osaisin
Uusille urosteoille. —

(Julki.)

Kullervo! Kalevalaiset
Kukista, anasta valta
Yli suuren Suomen niemen!

KULLERVO.

Teistä orjat taas tekisin!
Sukuniko suosioksi?

JOUKKO.

Pois orjat! vapaiksi jäämme.

ONERVO.

Sinut ilmojen isäntä
Sotasankariksi nosti,
Miekan töille joukko johda!

POURU.

Pääpukari tappeluissa,
Mutta rauhassa rapea.

ILLI.

Sinun kunniatekosi
Kerran päivä kirkastavi.

KULLERVO.

Niinkuin hallayön jälestä
Paljastaa se rosvotyöni. —

KOTRO.

Sinun on valtasi varassa
Isäsi, setäsi konnut —
Tässä joukko, käske työhön!

MUTRU.

Kontion keralla voimme
Lyödä painia salolla,
Kannot kaskesta perata,
Suojella vesiä, maita,
Vaaran tullessa tukalan.

TUIRO.

Mutta juhlina jaloina
Riemuitsemme reippahasti,
Hyvin sattuessa juomme.

(Juovat michissä.)

KULLERVO (otettuaan juoman).

Kotro! — Illi! — Niinkuin yksi,
Tässä seisokaatte kaksin! —
Lue nyt loitsuja, Onervo! —
Nämä kaksi yhdistämme
Kultaisiksi kumppaliksi
Näille Untolan saloille.
Viljelkää veriset jäljet
Rikkahiksi, riistaisiksi,
Suvun nousevan suloksi!

JOUKKO.

Suvun nousevan suloksi!

MUTRU.

Häälahjaksi sulle, Kotro,
Annan kultia koperon.
Nämä Untamon tuvasta
Ryöstin vanhasta vakasta.
Perusta pesäsi näillä.

KOTRO (hylkää tarjouksen).

Itse tarvitset omasi,
Kun oman pesäsi laitat.

KULLERVO.

Untamon pesätilalle
Käy'ös, Kotro, raatajaksi.
Muut otatte muita maita
Samalta salon alalta,
Näitten niemien nenistä.
Osa käy keralla Mutrun
Kalervon kalavesille.
Sielt' osanne ottakaatte

Luota viehkeäin vesien.
Sovinnossa, suosiossa
Viljelkää perintömaita
Satoisiksi, suotuisiksi.
Minut jättäkää iäksi
Oman onneni poluille,
Kysymättä kulkuani.

(Joukko aluksi hämillään.)

JOUKKO.

Kullervolle kunniaksi!

(Juovat.)

KOTRO (Kullervolle kahden).

Mitä mieletön uneksit! —
Jättäisit sukusi konnut.

HIPPO.

Tääll' on Kullervon kysyjä,
Sepon sisko, Anja neiti!

(Joukossa levottomuutta.)

ILLI (erikseen).

Kullervon kysyjä, Anja!
Sen jos kynteni tapaisi!

(Väijyilee syrjästä.)

KULLERVO.

Mitä täällä hän tekisi?
Pois käske katala tyttö!

ANJA (astuen esille).

Sinun tähtesi samosin
Maat matalat, korvet kolkot,
Enkä nyt vähällä väisty.

KULLERVO.

Mitä tahdotkin minulta?
Poistu hyljätyn poluilta!

ANJA.

Sulle toin salasanoman:
Kalevalan vainomiehet
Ovat joukkosi jälillä.
Sun poloisen pään varaksi
Heillä miekat on hijottu.
Urho, henkesi pelasta!

JOUKKO.

Kalevalan vainomiehet!

KOTRO.

Surma, surma sortajille!

(Joukko samoin. Levottomuutta, kuisketta ja keskustelua. Kotro ja Illi neuvottelevat erikseen.)

KULLERVO (Anjalle).

Sinäkö sanoman mulle —
Poljetullesi pojalle!

ANJA.

Tuot' elä vihalla muista.
Vasten mun valitsemista
Veljeni minua mieli
Kauko sankarin omaksi,
Siks' en suostunut sinulle.
Sydän suostui, suu epäsi.
Mutta meiltä kun pakenit,
Veit mun mieleni mukana.
Kohta karkasin kotoa,
Saloja samosin, etsin
Enkä löytänyt. — Lopulta
Kalevaisia vakoilin,
Väijyin veljeni tekoja,

Vapisin aseväestä,
Joka uhkasi sinua.
Urhot näin sotajalalla,
Lähtevinä julmat joukot.
Silloin vaistoni opasti
Minut löytäjäksi. — Tässä
Sulle tuon sotasanoman!

KULLERVO.

En sotasanoja kammo.
Vaan jos onnen tuoda tahdoit,
Lemmen onnen — myöhästyitpä.
Onni on lintu lentämässä,
Ohatessa ammuttava,
Muuten mennyt on iäksi.
Voitko kutsua takaisin
Vuosiani vierineitä?
Tuoss' on maassa kuollut kukka,
Poljettu, paleltunutkin —
Siihen hengitä elämä!
Tunteihin tukahtuneihin
Voitko liekin lietsoella?
Voitko hairausten haavat,

Kipeät, kiduttavaiset,
Parannella paidan alta?
Ammoin tehtyä rikosta
Tekemättömäksi tehdä,
Sydämmeltäni salata?
Jollet voi, pakene kauas,
Riennä veljesi avuksi,
Sieltä ammu surman nuoli,
Jolla jähmetät poveni.
Mulle surma on suloisin.

ANJA.

Itse armottomast' ammut
Mua myrkkyisin vasamin.
Päästä lämpöni lähemmä,
Niin sydämmes hallan haudon
Sulaksi kevätsulolla.
Tultua etelätuulen
Tuomi tuoksuva monesti
Kukat syksyin uudistavi.

KULLERVO.

Kerran ohdake kukoisti.
Tytön kättä se aneli

Kukkiensa poimijaksi.
Tyttö jalkansa ojensi,
Polki, potki ohdaketta,
Kukan tallasi tomuhun.
Ei enempi kukka nouse
Tämän ilman tuulosista.
Mut' okaiset, pitkät piikit
Sill' on viimeksi vireillä.

ANJA (kiertyy Kullervon jalkoihin).

Sen vakava varsi, oksat
Voivat kutsua kevättä —
Suostu, kukkihin sun hoidan.

KULLERVO.

Luonto tunturin takainen
Ei ikinä jäistä luovu,
Eikä mun sydänpoloni.
Poistu tyttö.

ANJA (nousten).

Käy keralla!
Kalevalan joukon kanssa

Joukkoinesi liity. Riennä,
Valloita pimeä Pohja
Valolle, vapaudelle.
Niin sinä kohoat kansan
Suurimmaksi sankariksi,
Olet maallesi ihastus.

KULLERVO.

Miksei mielessä minulla
Tuota aatosta itänyt? — —
Maalleni? — sitä ei mulla.
Kansa? — tuossa mun väkeni.
Minussa koko sukuni. —
Myöskö mulle, tyttö kurja,
Orjanpauloja punoisit?
Vaiko lemmen liehakieltä
Surman silmukkana käytät? —

(Survaisee Anjan luotansa.)

Pois kavala! — Pois nyt hempi! —
Itseänikin pakenen.

(Poistuu metsään.)

ANJA (ikäänkuin heräten survauksesta).

Väärin hän minua tunsi,
Väärin toivoni tajusi. —
Vielä etsin onnetonta.

(Lähtee Kullervon jälkiä.)

JOUKKO (sekaisin hälisten ja huutaen).

Kuolema vihollisille!
Surman isku sortajille!
Poroksi isot isännät!
Kullervo Kalervon poika,
Nouse joukon johtajaksi!

(Juovat rehvastellen.)

ILLI (syrjässä Kotrolle).

Huomasitko?

KOTRO.

Ett' on vaara,
Sen älysin.

ILLI.

Että Anja
Tässä Kullervon lumosi.
Luki loitsunsa lujimmat,
Niin musersi miehen tarmon,
Ettei Kullervo kykene
Johtajaksi joukollemme.
Liian ylpeäksi paisui,
Suurten suosion hakija! —
Sinä johto nyt anasta!

KOTRO.

Korpin kieltä koikut, nainen.

ILLI.

Korppi ei valetta koiku,
Vaikkei hauskat sen sanomat.
Muista — Kullervo katosi!

KOTRO.

Jos katosi, jollei löydy,
Niin on voittomme hukassa.

(Neuvottelee joukon keskessä.)

ANJA (palaten metsästä).

Hänt' en löydä — hän hävisi. —

(Illin nähtyään.)

Miksi tuijottelet, julma?

(Yrittää paeta.)

ILLI (tarttuu Anjaa kurkkuun.)

Kuka sun opasti, kurja,
Tänne Kullervon jälille! —
Kuole syötiksi susien!

(Kuristaa Anjaa kurkusta ja nykistää hänet metsän pieleen. Pakenee pelokkaasti hiipien.)

KOTRO (joukon keskessä).

Urhot, Kullervon jälille!

JOUKKO.

Kaikki Kullervon jälille!

MUTRU.

Tuossa hän tulevi — terve!

JOUKKO.

Terve, sankari!

KULLERVO.

Jalalle,
Joukko! Pois remuinen riemu!
Sota on ankarin edessä.
Kaikki seuratkaa minua!

(Lähtee.)

JOUKKO (seuraten Kullervoa).

Kuolema viholliselle!

ANJA (hieman jälkeen tointuen).

Kuulinko sotamelua?
Taaton kiitos! tok' en kuollut.

(Tunnustelee kurkkuansa ja kakoo.)

Nyt Kalevalaiset etsin,
Ehkä hillitä osaisin
Heitä hurjasta vihasta.

(Lähtee.)

TOINEN KUVAUS.

Sama kosken parras, hiukan syrjemmässä, kuin neljännessä näytöksessä, mutta lehtipuiden lehdet kokonaan varisseet. Aamuyön kuutamo.

ANJA (yksin).

Minne Kullervo katosi?
Hänet löytäisinkö — kaikki,
Kaikki löytänyt olisin.
Näissä main vihollisparvet
Käyvät virran vartta pitkin,
Toinen toistansa ajaen.
Kunpa hillitä osaisin
Sovuksi sotaisen kiihkon!
Kunpa Kullervon tapaisin!
Hän on sankarin sukua,
Sorrossakin suurentunut,
Uljas, uhkea, väkevä,
Kuolemata kammomaton!
Hänet varjella kun voisin
Sepon säilän syötävistä —
Hän minulle lämpiäisi,
Uudistuisi vanha lempi!

Sitten uutena urosna
Kaiken kansan hän kokoisi
Rantojen rakastajoiksi,
Korpien kukoistajoiksi,
Omaks' onneksi jokaisen,
Ehjän Suomen soinnunnaksi.
Väinö tietäjä olisi,
Seppo suuri taitajamme,
Valta Kullervon käsissä!
Tieto, taito, tarmo — niitä
Onni, rakkaus sitoisi!
Mutta Kullervo hävisi!
Miksi jäähtyikin minulle
Sankarin suvinen rinta?

(Kuusta puhutellen.)

Puu vihanta, virka mulle,
Millä lähde lämpiäisi,
Sydänlähde nuoren urhon!
Ennen tulta tuprahteli
Mulle hän — minäpä lunta.
Nyt hän mulle hyytä huokui,
Minä tulta tupruttelen.
Täällä urhot kun tapaisin!

Tuossa seisoisiko seppo,
Uhkajoukoin, uhkamiekoin,
Tässä Kullervo edessä,
Säilän alle sortumassa, —
Minä Kullervon varaksi
Asettuisin: — Pistä, seppo,
Vasten siskosi sydäntä —
Taikka Kullervokin säästä! —
Tääll' ovatkin kenties kohta.
Tuolta virran vaaluvista
Etsin tenhoa tulista,
Jolla sankarin sitoisin
Povelleni polttavalle.
Taatto impeä avita,
Auvotonta, onnetonta!

(Menee koskelle.)

KULLERVO (hieman edellisen jälkeen, synkkänä vasemmalta).

Nyt on joukkoni hajalla,
Kuin minäkin, pirstaleina.
Kun kadotin itseluoton,
Niin elämäntyöni loppui,
Luotto joukonkin katosi,

Vaihtuipa eripuraksi.
Minä yksin taas maleksin
Myrskyilmojen ajolla.
Kodista ajettu koira
Isännätt' on ilman alla;
Mieron hylkimä hevonen
Villinä vaeltelevi;
Mut sydänpä heit' ei syytä,
Sääliäkin saavuttavat.
Minä mieron hylkylapsi,
Vihattu sekä vihannut,
Pureksittu, purrut itse,
Syyllisiä, syyttömiä,
Omaakin sydäntä purrut,
Ett' on vammat vaivaloiset,
Tuima tuskakin syvällä,
Päält' on tunnoton ja turta,
Ettei sääliä suvaitse
Eikä lempeä läpäise.
Yks on rakkaus emoni,
Joka haavat hautelisi,
Syyttämättä, solvimatta,
Mut emoni otti hauta.

Miksi mun polon pitikin
Syntyä sydämmellisnä,
Tuskan kaiken tuntijana
Näille kolkoille kylille!

(Vasemmalta tulee ruumissaatto, re'essä mustalla vaipalla katettu kirstu, jota mustahuntuiset itkijänaiset saattavat.)

KULLERVO.

Mikä? — Jylhä ruumissaatto!
Nytkö vievät mun emoni! —

(Saatto pysähtyy. Kullervo vaipuu kirstua vasten.)

Oi emoni, sulle itken,
Sulle haavani hajotan.
Mikset ottanut mukana
Kullervoa kumppaliksi?
Siellä sun sydämmelläsi
Lauhtuisi paha sisuni,
Tuska tuima vaimentuisi.

(Itkee.)

SAATTOMIES (Kullervolle).

Nouse, päästä! Käy keralla,
Voithan tulla saattajaksi.

(Nykäsee hevosta lähtöön.)

KULLERVO.

Saattajaksi — — anna mennä!
Toinen tie minua viepi
Emoni elantomaille. —

(Yksin.)

Minä syksy-yö valoton,
Kuuton, tähdetönkin, synkkä.
Tässä neuvotonna seison
Kuin meren selällä luoto,
Altis aaltojen himoille,
Puuttomaksi paljastettu.
Mikä toivo nyt minussa
Juurta ottaisi, vesoisi?
Missä se sydämmen taimi,
Kaunis, rauhallinen kasvi,
Joka nousta voi minusta
Sukukuntien suloksi?
Mulla ollut on menestys
Tuhotessa, turmellessa
Valon kukkasen, elämän.
Mut kun rauhantöit' yritin,
Ratkesi minussa voima,
Raju, riihoton, väkevä,

Raateleva harhavoima. —
Orjan leima on minussa.
Siks' ei ainoa ajatus,
Sydämmeni synnyttämä
Vastaisuuttani valaise!
Oma on heimoni hävinnyt,
Miksi taistelisin? Koston
On sota jo suoritettu,
Joukkokin osansa voitti.
Lopussa minun sotani. —
Äitini, oi armas äiti!
Joudu poikasi avuksi,
Työtä neuvo, tie opasta,
Musta yönikin valaise!

(Itkee puuta vasten nojaten. Siitä nostaa päänsä ja kosken yli väikkyvässä usvassa näkee äitinsä kirkastuneet kasvot.)

Hän elossa! Tuolla, tuolla!
Äitini, oi armas äiti!
Mikä kasvosi valosti?
Mitkä helmet hohtonasi?

ARMI.

Äidin rakkaus valosti.
Kyynelet minun helyni.

KULLERVO.

Äitini, oi armas äiti!
Mitä nyt minulle neuvot?

ARMI (helleydellä).

Kuule, armas poikueni!
Vainoretkesi lopeta,
Rauha, rakkaus rakenna,
Pakene sisäsalolle,
Taistele petoja vasten
Sisässäsi, ulkonasi.
Rauha, rakkaus ja vuodet
Vammasi parantelevat —
Pakene! — Pakene! —

(Haamu häviää.)

KULLERVO.

Tuota
Nöyrrytystä en tajua.
Maailma himojen ahjo,
Kiihkojen vihainen pyörre
Minussako rauhoittuisi!
Vetäyisinkö salolle,

Sinne halpa hautauisin,
Kuin ojaton umpilampi
Lahoavi liikkumatta
Sammalen sokaisemana!
Ennen koskena kohisen,
Vaikka vasten kallioita,
Tai syvälle tuonne syöksyn. —
En! — Syvällä siell' on sisko.
Liian on pyhä minulle
Tuon valoisan kosken vaahto.
Mut enpä paeta tahdo
Enkä sortajan kädestä
Ota iskua veristä. —

(Lähestyy syrjässä tuuheaa kuusta.)

Tuossa se samea kuusi,
Jonka alla mun himoni
Ruohon raiskasi viherän,
Kukan puhtosen pilasi —
Mun oman emoni lapsen.
Metsä huokuvi muretta,
Koivu lehtensä varisti,
Nurmi itki, kukka kuoli
Tällä paikalla pahalla.

Aika kuolla on minunkin. —
Lausu, miekkani verinen,
Syötkö syyllisen lihoa?
Lausut — kuulen: — syöt himolla
Syyllisen sydänveriä.
Syytöntäkin ennen ahmit
Noissa suurissa sodissa.
Pulppua, punainen virta,
Kuin vihainen Vuoksen aalto,
Kosta vaikeat vikani!

(Sortuu miekkaansa.)

Jo tulenkin, armas äiti —
Jo tulenkin — jo tulenkin.

(Kuolee. — Hivenen kuluttua näkyy Illi.)

ILLI (yksin).

Voi minua, miksi neuvoin
Kotron Kullervon sijalle!
Yksin vain Kalervon poika
Joukon tenhota osasi,
Luoda itseluottamusta,
Yhteistuntoa, halua
Kiihkeätä, kummallista,

Kuin vapaus mieluisata.
Mut on Kullervo kadonnut.
Neuvoton, sekava lauma
On hajalla onkaloissa,
Sutten suuhun suistumassa,
Tai toisensa itse syövät.
Kalevalan miekkamiehet,
Kannaksillamme kapisten,
Väkeämme vainoavat.
Metsämaat, kalavetemme,
Niityt, vainiot ihanat
Jäävät suurten suupaloiksi.
Kullervo, sinua etsin,
Missä — — Ken verisnä siinä? —
Miekkahan musertunutko! —
Kullervo, komea urho,
Jok' ei sortunut sodissa —
Kaatunutko kalpahansa! — —
Tähänkö tukehtui toivo
Kalevalan työn-urosten
Voitosta lopullisesta?
Taasko tahdottoman orjan
Raskas päivä uudistuvi? — —

Tuonelassakin tavata
Piti Anjan Kullervoa! —

ANJA (rientää hätäisenä esille).

Jo tulevat! Jo tulevat!
Kalevalan valtaurhot
Näin jo kiiltävin kypärin.
Tässä vartijoin uhalla. —
(Huomaa Illin.)
Täälläkö, himokas hukka,
Vielä saalista vakoilet!

ILLI (itsekseen).

Anja riepuko elossa!
Hänet huonosti lopetin.

ANJA.

Nyt satuit satimen alle —
Tuolta kosto on tulossa.

ILLI (osoittaa Anjalle Kullervoa).

Tuossa saalis on sinulle,
Se omista, onnellinen!

(Anja kiljahtaen vaipuu Kullervon ruumiille.)

Kuulenko? — Väkevä ryske!
Tulossa Kalevan urhot!
Missä Kotro, Mutru, Pouru? —
Asiamme on hukassa!

(Pakenee. — VÄINÖ, ILMARI, KAUKO ja TIERA joukon kera tulevat vasemmalta.)

MIES JOUKOSTA.

Täältä nainen kuin orava
Metsän kohtuhun kavahti.

ILMARI (alakuloisena).

Mene, etsi!

(Mies menee.)

Turha vaiva!
Min' en suuria odota
Tästä suuresta sodasta.
Vaadinko veren verestä —
Siit' ei suistuisi suruni.

VÄINÖ.

En verestä vertä vaadi,
Vaan kesyjen yhteiskunnan

Toki tahtoisin vapaaksi
Villijoukkojen vihoista,
Himoista hillittömistä.

ILMARI.

Mies on Kullervo sodassa,
Joukon johtaja paraita.

VÄINÖ.

Joukossa vapaitten miesten
Joka pää on päällikkönä,
Hilliten omat himonsa
Voiton yhteisen eduksi,
Tajuten joka taholla
Tehtävänsä toimevasti —
Toisin orjien oloissa.

TIERA.

Yhteisistä tee eduista
Työväki osalliseksi,
Teetpä sen vapaaksi kohta,
Taisteluissa toimevaksi,
Työhönkin halun herätät.

Sen olen kokenut itse,
Ennen orja, nyt vapaana.

KAUKO (ylpeästi).

En rakasta orjan vertä.
Miekkani salaman isken
Joka orjan otsaluuhun,
Jok' ei tottele vapaita.
Tässä kun Kullervo olisi! —

ILMARI.

Liekki ahjohon aseta,
Ettet leikkisi tulella!
Vakavasti lietso, Kauko,
Niin voit orjankin verestä
Kullan kutsua esille.
Mutta kun äkäisnä lietsot,
Poltat kullankin poroksi.

KAUKO.

Eipä nyt pajassa olla,
Sampoa takelemassa.

ILMARI.

Jokainen elämän hetki
Onnen sampoa taomme,
Taikka kiihkossa kisaillen
Onnen juuretkin revimme.

KAUKO.

Minäpä tapella tahdon
Rosvon, ryöstäjän keralla.
Mitä kostuit Kullervosta?
Kultiako? — Kultasesi
Murhasi mokoma urho!
Mulle siskosi lupasit,
Senkin Kullervo lumosi —
Sinä tok' orjia ylistät!

ILMARI.

Villikaalilla tapansa:
Tuon paransi, toisen tappoi.
Olen oppinut jotakin:
Työkalunkin toiste tehden
Voin takoa taitavammin.

Kaksin kerroin jos eläisin,
Kaksin kerroin viisastuisin.
Toiste Kullervon tapaisin,
Häntä toisin kohteleisin.

KAUKO.

Sulle, Ilmari, sanonkin:
Miekkoja takoa taidat,
Mut et miekkoja mitellä.
Täss' ei viisaus avita,
Jollei jousi, keihäs, kalpa: —
Pakko orjille parahin.

VÄINÖ.

Pakko jos paras olisi
Orjakansan kasvattaja,
Niin sinulle, kaunis Kauko,
Myöskin pakkoa panisin,
Koska riehut riihotonna,
Olet kiihkojesi orja.

KAUKO.

Miekka ja veri tulinen
Tahtovat nyt tappelua.

TIERA (huomaten syrjässä Kullervon ja Anjan).

Tässä kaatunutta kaksi! —
Nainen — — —

ILMARI.

Siskoniko siinä! —
Siinä Kullervo veressä!

KAUKO.

Anjakin! — —

ANJA (nousten ja levittäen rintansa Kaukolle).

Lävistä! Tässä
Sydän särkynyt surusta.

KAUKO.

Tässä vaikenen pakosta.

VÄINÖ (ynnä osa joukosta seisten synkkänä Kullervon ruumiin luona).

Noinko Kullervossa kaatui
Suku sankarin Kalervon! —

Haudatkaa Kalervon poika
Alle honkien huminan,
Pyhän kosken partahalle,
Missä soi sotainen myrsky!

(Miehet kantavat Kullervon ruumiin pois.)

ANJA.

Siinä orjuuden hedelmä,
Vainonne verinen vilja!
Untamon suku on kuollut,
Talot poltetut poroksi.
Kalervonkin heimo kaatui
Sankarissa viimeisessä.
Minä, sorretuin sydämmin,
Kalevalan koito impi
Surmalt' armoa anelen —
Miksi säästätte minua?

ILMARI (painaen Anjan päätä rintaansa vasten).

Siskoni, sorea, armas,
Sydämmesi mieltä nouda.

ANJA (itkien).

Myöhäistä!

KAUKO.

Sinua, Anja,
Säälin, hellin ja rakastan,
Mikset lohtuisi suruista.

MIES (palajaa metsästä, Tuiroa taluttaen).

Tämän metsästä tapasin,
Pakohurtan! — Nainen väisti.

TUIRO (peloissaan polvistuen Ilmarin eteen).

Elä mulle, seppo kulta,
Kosta Kullervon tekoja.
Hän minut, uhalla murhan,
Kanssansa sotihin kiskoi.
Armahda, sulava seppo!

ILMARI (ottaen Tuiroa kädestä).

Nouse tuosta! Käy vapaaksi!

(Tuiro nousee syrjäytyen nolona.)

Joukko haaskattu, hajalla,
Lyömist' ei enempi siedä.

VÄINÖ (Ilmarille).

Lempeyttäsi ylistän!

(Joukolle:)

Sorto pois Kalevalasta,
Pois himojen johtovalta!
Untamon, Kalervon heimot
Etsivät sukuetuja,
Ei etuja kaiken kansan,
Siksi sortuivat molemmat
Oman voiton vainotöihin.
Viimeksi parahin sortui,
Josta suurin sankareita
Olis' Suomelle ylennyt,
Jollei orjaksi osunut,
Kalton kasvatuksen saanut,
Tuutiessa turmeltunut,
Maalle, kansalle kadoksi. —
Mutta nyt lujalla mielin
Lyökämme käsi kätehen;
Ett' on urhojen pyrintö

Täst' edes Kalevalassa:
Oikeus, etujen helmi,
Koko kansalle vapaus,
Maan menestys, kansan onni. —
Liitoksi käsi kätehen!

(Tarttuu oikealla kädellään Ilmarin, vasemmalla allapäin seisovan Kaukon käteen. Joukko samoin, vakavasti toisiaan silmäten, lyöttäytyy käsikkäin.)

Huomattuja painovirheitä.

Siv. 158,	7 rivi	alh.	„teille“,	lue *teillekin.*
„ 237,	8 „	ylh.	„vihuri?“,	lue *vihuri!*
„ 240,	2 „	„	„Tuiro:“	lue *Tuiro*

Kaikista kirjakaupoista saadaan seuraavat teokset, jotka **J. H. Erkko** on kirjoittanut:

Valikoima runoelmia. K. E. Holm 1881. 6: — koruk. 7: 50.

Kotoisia tarinoita. K. E. Holm 1881—83. 3: 80.

Uusia runoelmia. W. Söderström. 1885. 2: 75. koruk, 4: —

Havaittuani. Vihko runoja ja virsiä. W. Söderström. 1886. 1: —.

Tietäjä. Viisinäytöksinen runoelma. W. Söderström. 1887. 2: 75. koruk. 4: —.

Uskovainen. Eletty kertomus. Kustannusosakeyhtiö Otava. 1: 75.

Kuplia. Runoelmia. Kustannusosakeyhtiö Otava 1: –.

Aino. Viisinäytöksinen runoelma. Kustannusosakeyhtiö Otava. 3: 25. koruk. 4: 75.

Kaikista kirjakaupoista saadaan seuraavat Otavan kustantamat teokset:

MINNA CANTH, *Papin perhe.* Näytelmä neljässä näytöksessä. 3: —.
» » *Novelleja I.* 2: 50.
» » *Novelleja II.* 3: —.
» » *Sylvi.* Näytelmä neljässä näytöksessä. 2: 75.

GUSTAF v. NUMERS, *Kuopion takana.* Kolminäytöksinen huvinäytelmä. 2: —.
» » *Eerikki Puke.* Hist.-romantillinen näytelmä. 2: 75.

KASIMIR LEINO, *Väljemmillä vesillä.* Kokoelma uusia runoja. 3: —. Sid. 4: 50.

YRJÖ WEIJOLA, *Haavoja.* Legenda. 1: 25.

NIILO MANTERE, *Kevättuulahduksia.* Runokokoelma. 1: 75.

ALPO NOPONEN, *Urpuja.* Kokoelma runoja. 1: 75. Sid. 3: 25.

LAURI SOINI, *Runopisareita.* Kokoelma runoelmia. 1: 25.

IRENE, *Koivikossa.* Kokoelma runoja. 2: 25.

R. KILJANDER, *Kumarrusmatka.* Huvinäytelmä 3 näytöksessä. —: 85.

FRANS MIKAEL FRANZÉN, *Valikoima runoelmia.* Suomennos. 3: —. Koruk. 4: —.

Hinta 3: 75.